

Driebergsestaatsweg, Doorn Gemeente Utrechtse Heuvelrug

Archeologisch bureauonderzoek

Rubicon Erfgoed Rapport 079

Colofon

Auteur	H.G. Pape-Luijten MA
Versie	Concept
Datum	30-10-2020
Rubicon Erfgoed projectnummer	20029
Opdrachtgever	Oosterbosch Dakwerken B.V.
Contactpersoon opdrachtgever	deCOMPONIST projectontwikkeling
	Dhr. E. Kroezen
Bevoegde overheid	Gemeente Utrechtse Heuvelrug
Contactpersoon bevoegde overheid	Dhr. P. Weterings
Adviseur bevoegde overheid	n.v.t.
Contactpersoon adviseur bevoegde overheid	n.v.t.
Onderzoeksmelding (ARCHIS 3)	4911551100
Beheer documentatie	Rubicon Erfgoed, Rheden

Vrijgave		
Naam	Datum	Handtekening
H.G Pape-Luijten Senior KNA Bureauonderzoek Archeoloog Actorregistratienummer 23021110	30-10-2020	

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
Inleiding	2
Aanleiding onderzoek	2
Doelstelling onderzoek	2
Werkwijze onderzoek	2
Kaders onderzoek	3
Leeswijzer	4
Locatie en planvorming	5
Afbakening plan- en onderzoeksgebied	5
Huidige situatie plangebied	5
Toekomstige situatie plangebied	5
Landschappelijke informatie	7
Archeologische informatie	11
Inleiding archeologische informatie	11
Cultuurhistorische informatie	19
Inleiding cultuurhistorische informatie	19
Verwachtingsmodel, conclusie en advies	22
Verwachtingsmodel	22
Conclusie en advies	23
Bronnen	25
Documenten	25
Overig	25
Bijlage 1 – Inleiding	26
Bijlage 2 – Locatie en planvorming	28
Bijlage 3 – Landschappelijke informatie	32
Bijlage 4 – Archeologische informatie	35
Bijlage 5 – Cultuurhistorische informatie	36
Bijlage 6 – Verwachtingsmodel, conclusie en advies	41

Samenvatting

Ter plaatse van een perceel in Doorn (gemeente Utrechtse Heuvelrug, provincie Utrecht) bestaat het voornemen om een herontwikkeling uit te voeren, waarbij een tweetal geschakelde woningen zullen worden gebouwd. In het kader van de voor de herontwikkeling benodigde bestemmingsplanwijziging is archeologisch vooronderzoek noodzakelijk.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat in het plangebied een middelhoge verwachting geldt voor het aantreffen van archeologische resten uit de periode Laat-Paleolithicum – Nieuwe Tijd. Hoewel er altijd een kans bestaat dat relevante archeologische lagen (ten dele) niet meer aanwezig zijn, of (ten dele) niet worden bedreigd door de geplande ontgravingen, is de bodemopbouw op basis van bureauonderzoek alleen niet vast te stellen. Hetzelfde geldt voor de aard en mate van eventuele bodemverstoringen. Op basis van dit bureauonderzoek adviseert Rubicon Erfgoed dan ook om de archeologische verwachting uit dit bureauonderzoek in het veld te toetsen, door de opbouw en aard en mate van intactheid van de bodem vast te stellen. Omdat het hier gaat om een nieuw bestemmingsplan dient de veldtoets in het gehele bestemmingsplangebied uitgevoerd te worden, teneinde uitspraken te kunnen doen ten aanzien van toekomstige archeologische dubbelbestemmingen.

Wij adviseren om de veldtoets eerst middels een verkennend booronderzoek uit te voeren, met een dichtheid van 6 boringen per hectare tot een minimum van 6 boringen (conform de gemeentelijke richtlijn). Dit komt met een plangebiedoppervlakte van circa 1175 m² neer op 6 verkennende boringen, uit te voeren met een 7 cm Edelmanboor en/of een 3 cm steekguts. Het verkennend vooronderzoek heeft tot doel om de opbouw en mate van intactheid van de bodem vast te stellen. De boringen dienen minimaal tot 50 cm in de onverstoorde C-horizont gezet te worden, teneinde de geologische opbouw van de ondergrond vast te stellen. Bij het positioneren van alle boorpunten dient rekening te worden gehouden met de gedeeltelijke verharding in het plangebied in het positioneren van de boorpunten. Mocht het niet mogelijk zijn om boorpunten te verplaatsen, dan dient er ter plaatse voorgeboord te worden.

Zie Bijlage 6 (figuur 17) voor de advieskaart in deze.

Bovenstaande betreft een onafhankelijk tot stand gekomen advies, op basis van bekende informatie en de kwaliteitsnormen van de beroepsgroep archeologie. Naar aanleiding van dit advies zal de bevoegde overheid (de gemeente Utrechtse Heuvelrug) een eigen besluit nemen. In dat besluit kan en mag de bevoegde overheid beredeneerd afwijken van het advies. Mocht het plangebied in dat besluit worden vrijgegeven door de bevoegde overheid en er worden onverhoopt toch archeologische waarden aangetroffen tijdens de geplande graafwerkzaamheden, dan geldt op basis van de Erfgoedwet de plicht deze zogenaamde toevalsvondsten te melden bij het Rijk (dit dient opgenomen te worden in de vergunningsvoorwaarden). Uit praktische overweging is het aan te bevelen deze melding te doen bij de bevoegde overheid, de gemeente Utrechtse Heuvelrug.

Aan bovenstaand advies kunnen, behoudens opzet of grove nalatigheid onzerzijds, geen rechten worden ontleend, noch eventuele schade die daaruit kan voortvloeien, worden geclaimd.

Inleiding

Aanleiding onderzoek

Ter plaatse van een perceel in Doorn (gemeente Utrechtse Heuvelrug, provincie Utrecht) bestaat het voornemen om een herontwikkeling uit te voeren, waarbij een tweetal geschakelde woningen zullen worden gebouwd. In het kader van de voor de herontwikkeling benodigde bestemmingsplanwijziging is archeologisch vooronderzoek noodzakelijk.

Doelstelling onderzoek

Het doel van een archeologisch bureauonderzoek is het vaststellen van de specifieke archeologische verwachting van een plangebied. Op basis hiervan wordt een advies gegeven over aanbevolen archeologische vervolgstappen.

Werkwijze onderzoek

In het bureauonderzoek wordt de archeologische verwachting van een plangebied gespecificeerd aan de hand van informatie uit databases, kaartmateriaal, onderzoeksrapporten en literatuur over ontwikkelingen in het landschap (geologie, geomorfologie, bodem) en de bewoningsgeschiedenis (archeologie en recente historie). De eerste stap is dan ook het raadplegen en analyseren van verschillende bronnen:

- ARCHIS 3, de nationale archeologische database van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), is een primaire bron: zij biedt toegang tot de bekende landschappelijke informatie (geomorfologische kaart, bodemkaart inclusief grondwaterstand) en archeologische informatie (monumenten, waarnemingen en onderzoeksmeldingen) en in en rond het plangebied. Het bureauonderzoek wordt ook aangemeld bij ARCHIS, zodat het later zelf weer gebruikt kan worden als bron in andere onderzoeken;
- Cultuurhistorische basisinformatie volgt uit (waar mogelijk en beschikbaar) gebiedspecifieke literatuur, alsook uit historisch kaartmateriaal (betrokken van o.a. het Kadaster);
- Overige bronnen geven aanvullende informatie, zoals over de opbouw van de ondergrond (DINOloket) en bekende bodemvervuiling (Bodemloket);
- Bovenstaande opsomming is uiteraard niet uitputtend en kan per project uitgebreid worden, bijvoorbeeld met kennis van archeologische vrijwilligers en professionele (overheids)archeologen, of boorgegevens van milieukundige onderzoeken.

De informatie die uit de verschillende bronnen is vergaard wordt vervolgens gerangschikt, geduid, gekoppeld en verwerkt in tekst en kaartmateriaal middels een GIS (Geografisch Informatie Systeem). Uit deze elementen wordt een rapport opgebouwd, met een verwachtingsmodel en advies als kernpunten. Dit rapport wordt vervolgens in concept aangeboden aan de opdrachtgever ter controle en aan de bevoegde overheid ter beoordeling. Na verwerking van eventuele opmerkingen wordt het rapport definitief gemaakt en afgemeld bij ARCHIS.

Kaders onderzoek

Dit archeologische onderzoek is uitgevoerd binnen wettelijke, beleidsmatige, juridisch-planologische en procesmatige kaders. Deze kaders zijn onderling met elkaar verbonden.

Wettelijke kaders

In 1992 heeft Nederland het Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed ondertekend. Dit verdrag wordt ook wel het Verdrag van Malta of Valletta genoemd, naar het eiland of de stad waar het is ondertekend. Het Verdrag is in 1998 geratificeerd en op 1 september 2007 via de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz) in Nederland geïmplementeerd. De Wamz is een wijzigingswet en omvat een wijziging van de Monumentenwet 1988, de Wet Milieubeheer, de Ontgrondingenwet en de Woningwet. Vanuit de Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) bestond al een verplichting om bij de voorbereiding van bestemmingsplannen alle ter zake doende belangen mee te wegen. In feite is de Wamz een concrete invulling en verbreding van deze verplichting.

Sinds 1 juli 2016 is de nieuwe Erfgoedwet in werking getreden. Deze wet bundelt de daarvoor bestaande wet- en regelgeving (6 wetten en regelingen) voor behoud en beheer van het cultureel erfgoed in Nederland. Het is een integrale wet die betrekking heeft op de museale objecten, musea, monumenten en archeologie op het land en onder water. Samen met de toekomstige Omgevingswet maakt de Erfgoedwet een integrale bescherming van het cultureel erfgoed mogelijk. Een gedeelte van de Monumentenwet 1988 is daarmee opgegaan in de Erfgoedwet. Een ander deel zal te zijner tijd opgaan in de Omgevingswet, maar bevindt zich nu nog in het overgangsrecht. De vuistregel voor de verdeling tussen de Erfgoedwet en de nieuwe Omgevingswet is dat roerend cultureel erfgoed en de aanwijzing van rijksmonumenten in de Erfgoedwet staan, terwijl de aanwijzing van ruimtelijk cultureel erfgoed (stads- en dorpsgezichten en cultuurlandschappen) en de omgang met het cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving in de Omgevingswet komen. Onderdelen van de Monumentenwet 1988 die later naar de Omgevingswet gaan, blijven van kracht tot die wet in werking treedt (naar verwachting in 2021).

Beleidskaders

De veranderende wetgeving in de afgelopen decennia heeft gezorgd voor decentralisatie, waarmee de verantwoordelijkheid voor het opstellen en handhaven van archeologiebeleid verschoven is naar de gemeentes. Het archeologische beleid van de gemeente Utrechtse Heuvelrug is in 2010 vastgelegd in een archeologische beleidskaart met bijbehorende toelichting¹, welke in 2013 is geactualiseerd. Het plangebied ligt op de geactualiseerde beleidskaart (Bijlage 1, figuur 1) in een zone met een middelhoge verwachting, waar bodemingrepen groter dan 1000 m² en dieper dan 30 cm -Mv archeologisch onderzoeksplichtig zijn. Aangezien het nieuwe bestemmingsplangebied een oppervlakte heeft van circa 1175 m² en met de geplande ingrepen de 30 cm -Mv zeker zal worden overschreden, is archeologisch onderzoek benodigd in het kader van het nieuwe bestemmingsplan.

Juridisch-planologische kaders

Om de koppeling met de ruimtelijke ordening te maken, worden de verwachtingen van archeologische beleidskaarten (al dan niet aangevuld of gewijzigd door recenter archeologisch onderzoek) juridisch-planologisch ingebed, zowel op provinciaal niveau in inpassingsplannen, alsook op gemeentelijk niveau in bestemmingsplannen. Aangezien dit bureauonderzoek kadert in een nieuw op te stellen

¹ Botman e.a., 2010.

bestemmingsplan en er (nog) geen sprake is het vigerende bestemmingsplan niet van toepassing; de onderzoeksplicht volgt uit het gemeentelijke archeologische beleid.

Procesmatige kaders

Vanuit de archeologische beroepsgroep is in de afgelopen jaren continu gestreefd naar verbetering van het archeologische proces. Aan de basis hiervan ligt de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). De KNA stelt de eisen en randvoorwaarden aan de procesmatige kwaliteit van archeologisch onderzoek, wat bijdrage levert aan de borging van de inhoudelijke kwaliteit van het onderzoek. Dit bureauonderzoek is opgesteld aan de hand van de vigerende versie van de KNA (4.1), specifiek Protocol 4002 Bureauonderzoek en de daarin opgenomen specificaties LS01-LS06. Het hoofdstuk met cultuurhistorische informatie binnen dit bureauonderzoek (zie leeswijzer hierna) is opgesteld aan de hand van beschikbare historische bronnen, kaartmateriaal, ervaring en *expert judgment*. Daarnaast is gebruik gemaakt van de actuele gemeentelijke richtlijnen voor archeologisch onderzoek.² Na goedkeuring van het bureauonderzoek door de bevoegde overheid wordt het definitieve rapport digitaal gedeponeerd bij het e-depot van ARCHIS, conform specificatie DS05.

Leeswijzer

Het bureauonderzoek dat op deze inleiding volgt is opgedeeld in een aantal tekstuele hoofdstukken, die hieronder zijn weergegeven. Tussen haakjes is per hoofdstuk aangegeven welke specificatie(s) uit Protocol 4002 Bureauonderzoek van toepassing is/zijn.

- Locatie en planvorming (LS01, LS02, LS03);
- Landschappelijke informatie (LS04);
- Archeologische informatie (LS04);
- Cultuurhistorische informatie (LS04);
- Verwachtingsmodel, conclusie en advies (LS05, LS06).

In de lopende tekst van bovenstaande hoofdstukken wordt verwezen naar afbeeldingen. Deze zijn achteraan het bureauonderzoek opgenomen in bijlagen, die gekoppeld zijn aan de inleiding en gelijknamige hoofdstukken.

N.B. Een bureauonderzoek van Rubicon Erfgoed is letterlijk de verslaglegging van een lopend onderzoek, wat betekent dat informatie in eerdere hoofdstukken (zoals verwachte landschapselementen) door feiten in latere hoofdstukken (zoals archeologische waarnemingen) bevestigd of genuanceerd kunnen worden.

² Gemeente Utrechtse Heuvelrug, 2018.

Locatie en planvorming

Afbakening plan- en onderzoeksgebied

Het plangebied betreft het perceel waarbinnen de toekomstige bodemingrepen zullen plaatsvinden. De plangebiedgrenzen zijn in dit geval gelijk aan de grenzen van het toekomstige bestemmingsplangebied.

De administratieve gegevens van het plangebied zijn weergegeven in tabel 1. Het onderzoeksgebied betreft wegens aanwezigheid van relatief weinig bekende archeologische waarden in de nabije omgeving een gebied met een straal van 1000 m rond het plangebied (zie het hoofdstuk Archeologische informatie). De ligging van het plan- en het onderzoeksgebied op de topografische kaart en een recente luchtfoto zijn te zien in Bijlage 2 (figuren 2-3).

Gegeven	Informatie
Toponiem	Dribergsestraatweg, Florahof
Plaats	Doorn
Gemeente	Utrechtse Heuvelrug
Provincie	Utrecht
Kaartblad	39B
Coördinaten (bounding box)	MIN: 150.390/449.754 MAX: 150.470/449.789 CNT: 150.430/449.771
Oppervlakte	Circa 1175 m ²

Tabel 1: Gegevens plangebied.

Huidige situatie plangebied

Het plangebied ligt tussen de Dribergsestraatweg/N225 en de Florahof, net ten noordoosten van de voormalige buurtschap Palmstad. Zoals op de luchtfoto te zien is, bestaat een groot deel van het plangebied uit groen (grasveld met enkele bomen langs de Dribergsestraatweg). Het westelijke deel, waar de nieuwe woningen gebouwd zullen worden, is deels verhard en is tot recent in gebruik geweest als parkeerplaats van restaurant 'De Wensput', gelegen aan de overzijde van de Dribergsestraatweg. In het plangebied is geen bebouwing aanwezig (Bijlage 2, figuur 4). In het Bodemloket staan geen meldingen van milieukundig onderzoek of saneringen, die de bodem mogelijk reeds kunnen hebben verstoord.³

³ bodemloket.nl.

Toekomstige situatie plangebied

Omdat de verkeerssituatie ter plaatse van de Driebergsestraatweg uiteindelijk te gevaarlijk werd geacht om het plangebied nog langer als parkeerplaats te handhaven, heeft restaurant 'De Wensput' het terrein verkocht. De toekomstige situatie, een 3D-aanzicht en de doorsnedes uit het voorontwerp van architectenbureau A&R10 is opgenomen in Bijlage 2 (figuren 5-7). Voor de funderingen van de toekomstige woningen zal naar verwachting worden ontgraven tot circa 80 cm -Mv.

Landschappelijke informatie

Inleiding landschappelijke informatie

De archeologische verwachting van een plangebied is in de eerste plaats afhankelijk van de bewoningsmogelijkheden van het landschap. Op basis van informatie over de geologie (diepere ondergrond), geomorfologie (landschapsvormen), bodem (bodenvorming- en types) en de grondwaterstand kunnen de bewoningsmogelijkheden in en rond een plangebied in kaart worden gebracht.

Beknopte landschapsontwikkeling en geologie

Eén van de belangrijkste vestigingsfactoren tot in de Middeleeuwen was de aanwezigheid van natuurlijk voorkomende hoge – en dus droge – delen in het landschap. In de omgeving van het plangebied waren dat de stuwwal van de Utrechtse Heuvelrug, en de daarmee samenhangende afzettingen.

Het landschap waar Doorn deel van uitmaakt is in hoge mate het resultaat van de invloed van de voorlaatste ijstijd, het Saalien of Saaleglaciaal (circa 238.000 – 126.000 jaren geleden). Het Saalien is een geologisch tijdvak binnen de etage van het Midden-Pleistoceen en is de laatste periode waarin het landijs van Scandinavië tot in Nederland reikte. Onder de enorme fysieke druk van dit landijs werden hele delen van Nederland als het ware opgestuwd, waarbij de kenmerkende hoge wallen – stuwwallen – ontstonden die tegenwoordig nog enkele van de hoogste landschapsvormen van Nederland zijn. Het landijs zorgde tevens voor de afzetting van de zogenaamde grondmorene, beter bekend als keileem (Formatie van Drenthe, Laagpakket van Gieten; De Mulder e.a., 2003): een zeer compact, slecht gesorteerd mengsel van zandige klei, grind en (vuur)steen dat eerst door het ijs werd voortgestuwd en vervolgens werd 'overreden' en achtergelaten in het kielzog van de ijsmassa. Tenslotte heeft de ijsmassa grote invloed gehad op de loop van rivieren in ons land, zoals van de Rijn en Maas.

Op het Saalien volgde het Eemien, een interglaciaal (een periode tussen twee glaciationen) waarin de temperatuur leek op die van de huidige periode – het Holocene – of zelfs nog wat warmer. Het resultaat na afsmelten van het achtergelaten landijs door deze klimaatverandering was dat de grondmorene verwerd tot een slecht waterdoorlatende laag, die later in het Holocene in veel lagere delen van Noord- en Oost-Nederland de oorzaak is geweest van het ontstaan van menig drassig (veen)gebied. De stijgende temperatuur in deze periode zorgde er ook voor dat smeltwater diens weg zocht naar de lager gelegen delen, waardoor enerzijds dalen ontstonden of zelfs gaten in een stuwwal – zoals de Darthuizerpoort bij Leersum – en anderzijds werd het door het water meegevoerde sediment afgezet in zogenaamde smeltwaterwaaiers of sandrs.

Het Eemien eindigde rond 116.000 jaren geleden met de intrede van de laatste ijstijd, het Weichselien of Weichselglaciaal. Hoewel het landijs ditmaal niet tot in Nederland geraakte en het relatief minder koud was dan in het voorgaande Saalien, veranderde ons land wel in een bevroren poolwoestijn waar vooral de invloed van de wind voor nieuwe landschappelijke veranderingen zorgde. Omdat het merendeel van de vegetatie verdween door de ijzige kou werd het zand uit drooggevalen beken en rivieren niet meer 'vastgehouden', met als resultaat dat de wind dit opstootte en soms over grote afstanden elders in Nederland als een deken deponeerde, soms met grote zandruggen tot gevolg.

De bewegingen van dit zogenaamde dekzand (geologisch bekend als het Laagpakket van Wierden binnen de Formatie van Boxtel) werden pas aan banden gelegd toen het klimaat wederom verbeterde, toen rond 11.700 jaren geleden onze huidige geologische periode begon: het Holoceen. Hiermee kwam het Pleistoceen tot een einde en begon het Kwartair. Door nieuwe vegetatie kon het dekzand niet meer verstuiven en werd de basis gelegd voor ons huidige landschap.⁴

In de ondergrondgegevens van het DINOLoket is gekeken naar geologische boringen in of nabij het plangebied om de geologische opbouw van het plangebied te achterhalen.⁵ Op circa 350 m ten noordwesten van het plangebied is een dergelijke boring gezet.⁶ De lithostratigrafische en lithologische gegevens hiervan zijn weergegeven in tabel 3.

Diepte (NAP)	Lithostratigrafie	Lithologie	Ouderdom
4,90 m – 3,80 m	Formatie van Boxtel, Laagpakket van Wierden	Zand (matig fijn, matig humeus)	Laat-Pleistoceen (Laat-Weichselien)
3,80 m – 0,40 m	Formatie van Boxtel	Zand (matig fijn)	Midden-Pleistoceen (Cromerien) – Holoceen
0,40 m – -3,10 m	Formatie van Kreftenheye	Zand (matig grof)	Laat Midden-Pleistoceen (Laat-Saalien) – Vroeg-Holoceen

Tabel 2: Gegevens geologische eenheden boring B39B1348 (DINOLoket Ondergrondgegevens).

De boring laat lithostratigrafisch een opbouw zien van acht meter aan pleistocene afzettingen. De verwachte dekzandafzettingen in het plangebied vallen onder de afzettingen van de Formatie van Boxtel. Daaronder bevinden zich een niet-gedifferentieerd pakket afzettingen binnen de Formatie van Boxtel (pleistocene eolische afzettingen, kleinschalig fluviatiele afzettingen, niveo-eolische afzettingen, hellingafzettingen, lacustriene afzettingen en organogene vormingen). Daar weer onder bevinden zich de rivierafzettingen van de Formatie van Kreftenheye (middenpleistocene tot vroegholocene rivierafzettingen, specifiek van de Rijn en haar voorlopers alsook de Maas ten noorden van Gennepe).

Geomorfologie

Op de geomorfologische kaart (Bijlage 3, figuur 8)⁷ is te zien dat het plangebied zelf geomorfologisch gezien niet gekarteerd is, wegens de ligging in de bebouwde kom. Dat de Utrechtse Heuvelrug zelf ten noordoosten van het plangebied ligt, buiten het kaartbeeld, doet zich verraden door de sequentie aan gekarteerde reliëfeenheden. De directe omgeving bestaat ten eerste uit een uitgestrekt gebied met gordeldekzandwelingen. Dergelijke afzettingen zijn als een gordel langs de flanken van stuwwallen afgezet, vandaar de naam. Verder naar het noordoosten ligt een zone met (hogere) landduinen en in de uiterste hoek van het kaartbeeld zijn nog de smeltwaterwaaier- of sandrafzettingen te zien, die aan de voet van de stuwwal zelf liggen.

Het verschil in reliëf in het onderzoeksgebied is te zien op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN).⁸ In Bijlage 3 (figuur 9) is dit beeld weergegeven: het maaiveld binnen het plangebied varieert tussen

⁴ De Mulder e.a., 2003; Van Zijverden en De Moor, 2014.

⁵ dinoloket.nl/ondergrondgegevens.

⁶ Boring B39B1348, coördinaten 150.137/449.994, maaiveldhoogte 4,90 m +NAP.

⁷ pdok.nl.

⁸ ahn.arcgisonline.nl.

circa 5,10 en 5,00 m +NAP. Het hoogtebeeld is relatief effen, maar dit is het directe gevolg van de grote hoogteverschillen met het gebied ten noordwesten: ten noorden van de Arnhemse Bovenweg stijgt het maaiveld richting 11,00 m +NAP, om tussen Doorn en Maarn op circa 47,00 m +NAP uit te komen.

Bodem

Op de bodemkaart (Bijlage 3, figuur 10)⁹ is te zien dat ook hier het plangebied ongekarteerd is. Echter, rondom het plangebied zijn hoge zwarte enkeerdgronden te zien. Door vanaf de Middeleeuwen de zandgronden op te hogen door middel van plaggenbemesting, ontstonden vruchtbaardere gronden. De middelhoge zandgronden waren door hun gunstige waterhuishouding hiervoor ideaal; hogere gronden waren veelal te droog, lagere gronden te nat. Deze plaggendecken zijn in de loop der eeuwen tot soms wel een meter opgehoogd. Onder deze buffer bevindt zich het oorspronkelijke, natuurlijke bodemprofiel. Plaggendecken kunnen dan ook vindplaatsen uit het verleden afgedekt hebben, waardoor deze in meer of mindere mate beschermd zijn gebleven tegen ploegwerkzaamheden en andere bodemingrepen. In de bodemkundige classificatie worden plaggenbodems enkeerdgronden genoemd wanneer de cultuurgrond dikker is dan 50 cm. De termen 'plaggendeck' en 'es' worden vaak door elkaar gebruikt, maar kennen elk een eigen genese en ouderdom. Er is zeker overlap, maar niet in alle gevallen.¹⁰

Grondwater

De grondwaterstand en de fluctuaties daarin hebben effect op zowel de aantrekkelijkheid van bodems voor bewoning/gebruik, alsook op de conservering van archeologische resten in die bodems. De grondwaterstand wordt in twee uitersten ten opzichte van maaiveld gemeten: de Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand (GHG) en Gemiddeld Laagste Grondwaterstand (GLG). Boven de GHG blijven onverbrande organische resten, zoals begraven botmateriaal, hout, leer of textiel, in het zandgebied meestal niet tot nauwelijks bewaard – uitzonderingen zijn in waterputten en onderin diep ingegraven sporen. Boven de GHG resteren vrijwel alleen verbrande organische resten (bijvoorbeeld crematieresten en houtskool) en anorganische resten, zoals aardewerk en vuur-/natuursteen. In het rivierengebied gaat deze redenering echter minder goed tot niet op, afhankelijk van de situatie ter plaatse. De verschillende grondwatertrappen (GWT) zijn weergegeven in tabel 4.

	I	II	III	IV	V	VI	VII
GHG (cm –Mv)	<20	<40	<40	>40	<40	40-80	>80
GLG (cm –Mv)	<50	50-80	80-120	80-120	>120	>120	>160

Tabel 3: Grondwatertrappen en hun dieptes.

De gronden in het plangebied liggen binnen de bebouwde kom, waardoor hun grondwaterstand niet is gekarteerd en zeer waarschijnlijk afwijkend zijn van omliggende gronden. De hoge zwarte enkeerdgronden in de directe omgeving hebben een GWT VII en zijn daarmee zeer droog te noemen.¹¹

⁹ pdok.nl.

¹⁰ De Bakker, 1966; Van Doesburg e.a., 2007.

¹¹ maps.bodemdata.nl.

Conclusie landschappelijke informatie

Op basis van de informatie die in dit hoofdstuk is verzameld wordt duidelijk dat het plangebied zich binnen een landschapsgradiënt bevindt – de overgang van een hoger naar een lager gelegen deel – welke een grote aantrekkingskracht zal hebben uitgeoefend op mensen in het verleden. De latere ophoging van de gronden kan eventueel aanwezige archeologische resten hebben beschermd tegen (sub)recente ingrepen.

Archeologische informatie

Inleiding archeologische informatie

De archeologische verwachting van een plangebied wordt naast het landschap mede bepaald door de daadwerkelijk vastgestelde bewoningsgeschiedenis. Eerder uitgevoerde archeologische onderzoeken, terreinen van archeologische waarde (monumenten) en archeologische waarnemingen (vondsten/sporen) in de omgeving kunnen de verwachting nader specificeren en soms zelfs informatie verschaffen over de mogelijke diepteligging en conserveringsgraad van archeologische resten in het plangebied.

Periode	Deel-/subperiode	Afkorting	Alternatieve periode	Van	Tot
Nieuwe Tijd	Nieuwe Tijd C	NTC	Late Nieuwe Tijd	1850 na Chr.	heden
	Nieuwe Tijd B	NTB	Midden-Nieuwe Tijd	1650 na Chr.	1850 na Chr.
	Nieuwe Tijd A	NTA	Vroege Nieuwe Tijd	1500 na Chr.	1650 na Chr.
Middeleeuwen	Late Middeleeuwen B	LMEB	Late Middeleeuwen	1250 na Chr.	1500 na Chr.
	Late Middeleeuwen A	LMEA	Volle Middeleeuwen	1050 na Chr.	1250 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen D	VMED	Ottoonse Tijd	900 na Chr.	1050 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen C	VMEC	Karolingische Tijd	725 na Chr.	900 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen B	VMEB	Merovingische Tijd	525 na Chr.	725 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen A	VMEA	Merovingische Tijd	450 na Chr.	525 na Chr.
Romeinse Tijd	Laat-Romeinse Tijd B	ROMLB		350 na Chr.	450 na Chr.
	Laat-Romeinse Tijd A	ROMLA		270 na Chr.	350 na Chr.
	Midden-Romeinse Tijd B	ROMMB		150 na Chr.	270 na Chr.
	Midden-Romeinse Tijd A	ROMMA		70 na Chr.	150 na Chr.
	Vroeg-Romeinse Tijd B	ROMVB		25 na Chr.	70 na Chr.
	Vroeg-Romeinse Tijd A	ROMVA		12 voor Chr.	25 na Chr.
IJzertijd	Late IJzertijd	IJZL		250 voor Chr.	12 voor Chr.
	Midden-IJzertijd	IJZM		500 voor Chr.	250 voor Chr.
	Vroege IJzertijd	IJZV		800 voor Chr.	500 voor Chr.
Bronstijd	Late Bronstijd	BRONSL		1100 voor Chr.	800 voor Chr.
	Midden-Bronstijd B	BRONSMB		1500 voor Chr.	1100 voor Chr.
	Midden-Bronstijd A	BRONSMA		1800 voor Chr.	1500 voor Chr.
	Vroege Bronstijd	BRONSV		2000 voor Chr.	1800 voor Chr.
Neolithicum	Laat-Neolithicum B	NEOLB		2450 voor Chr.	2000 voor Chr.
	Laat-Neolithicum A	NEOLA		2850 voor Chr.	2450 voor Chr.
	Midden-Neolithicum B	NEOMB		3400 voor Chr.	2850 voor Chr.
	Midden-Neolithicum A	NEOMA		4200 voor Chr.	3400 voor Chr.
	Vroeg-Neolithicum B	NEOVb		4900 voor Chr.	4200 voor Chr.
	Vroeg-Neolithicum A	NEOVA		5300 voor Chr.	4900 voor Chr.
Mesolithicum	Laat-Mesolithicum	MESOL		6450 voor Chr.	4900 voor Chr.
	Midden-Mesolithicum	MESOM		7100 voor Chr.	6450 voor Chr.
	Vroeg-Mesolithicum	MESOV		8800 voor Chr.	7100 voor Chr.
Paleolithicum	Laat-Paleolithicum B	PALEOLB		18.000 BP	8.800 voor Chr.
	Laat-Paleolithicum A	PALEOLA		35.000 BP	18.000 BP
	Midden-Paleolithicum	PALEOM		300.000 BP	35.000 BP
	Vroeg-Paleolithicum	PALEOV		-	300.000 BP

Tabel 4: Indeling archeologische periodes in Nederland (bron: Archeologisch Basis Register).

Archeologische verwachting op provinciaal niveau

De provincie Utrecht beschikt over een eigen cultuurhistorische waardenkaart (CHAT), waarop de vier speerpunten van het provinciaal erfgoedbeleid zijn weergegeven: historische buitenplaatsen, militair erfgoed, agrarisch cultuurlandschap en archeologie. Het plangebied valt binnen twee van deze speerpunten, namelijk historische buitenplaatsen en archeologie.¹²

Binnen het speerpunt historische buitenplaatsen valt het plangebied binnen het subthema Stichtse Lustwarande. De bijbehorende beschrijving is als volgt:

- "De Stichtse Lustwarande is een brede buitenplaatsenzone op de zuidflank van de Heuvelrug, tussen Utrecht en Amerongen. De ruim honderd buitenplaatsen hebben zich voornamelijk in een drietal zones in de gradiënt van laag naar hoog geformeerd: 1. Voornamelijk in de natte kleizone aangelegde zeventiende- en achttiende-eeuwse grote, formele buitenplaatsen, veelal als verbouwing / vernieuwing van middeleeuwse ridderhofsteden en bestaande uithoven. Voor de parkaanleg is gebruik gemaakt van oudere verkavelingen, waarbij lange zichtlijnen soms tot ver over de hogere stuwwal werden doorgetrokken. 2. Tussen de Arnhemse Bovenweg en de N237 - N225 op de rand van het zand gelegen negentiende-eeuwse buitenplaatsen in landschappelijke stijl. Aan de zuidzijde van de N237 - N225 lagen de overplaatsen. Op de hogere zandgronden werden de schaarse veedriften ten behoeve van nieuwe lanenstelsels rechtgetrokken en is de kale heide bebost met park- en jachtbossen, eind negentiende eeuw gevolgd door productiebossen. 3. Vroeg twintigste-eeuwse buitenplaatsen hoger op de Heuvelrug langs de N227. De Stichtse Lustwarande kent een afwisseling van open (weiden, overplaatsen) en gesloten (parken, bossen) delen. Kenmerkend zijn de ontworpen zichtrelaties (zichtlijnen of panorama's) vanaf de weg op de hoofdhuizen en vanuit de hoofdhuizen op het omliggende park, de overplaats en het landschap. Structurerende onderdelen van deze zichtrelaties zijn bosschages, uitzichtpunten en gewelfde gazons, evenals voor de landschapsparken kenmerkende slingerende lanen, waterpartijen en tuinelementen (bruggen, theekoepels, follies). Formele buitenplaatsen hebben hun toegang als centrale zichtlaan haaks op het huis. De buitenplaatsen zelf zijn meestal enigszins verhoogd gelegen, symmetrisch opgezette, blokvormige gebouwen, georiënteerd op de weg maar op enige afstand daarvan. De bijgebouwen zijn daaraan ondergeschikt, zowel qua maatvoering als qua ligging. De parkaanleg is meestal dwars op de zuidflank van de Heuvelrug georiënteerd, met een kenmerkende opeenvolging van park, parkbos en productiebos."

Binnen het speerpunt archeologie valt het plangebied binnen het subthema Utrechtse Heuvelrug. De bijbehorende beschrijving is als volgt:

- "De Utrechtse Heuvelrug is 150.000 jaar geleden ontstaan tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien. Het stuwwallenlandschap bezit een grote diversiteit aan archeologische waarden uit verschillende perioden, van de Steentijd tot de Tweede Wereldoorlog. Juist de stapeling van tijdlagen maakt de Utrechtse Heuvelrug zo bijzonder. Deze is het sterkst op de zuidelijke flanken. Op deze gradiënt (overgangszone naar de lagere kleigronden) bevinden zich diverse concentraties van prehistorische grafheuvels, celtic fields en vroegmiddeleeuwse grafvelden. Ook treffen we hier nederzettingsterreinen uit de Brons- en IJzertijd aan als voorlopers van de middeleeuwse esdorpen met hun bouwgronden (engen), alsmede middeleeuwse

¹² utrecht.maps.arcgis.com.

wegenpatronen en tabaksvelden uit de Nieuwe Tijd. De belangrijkste bekende archeologische locaties op de Heuvelrug zijn: 1. Kwintelooyen (Steentijd); 2. Celtic fields, grafheuvels en nederzettingen (met name Brons- en IJzertijd); 3. Merovingisch grafveld Rhenen en Oud-Leusden (Vroege Middeleeuwen); 4. Plantage Willem III (tabakscultuur, Nieuwe Tijd); 5. Grebbeberg, Kamp Amersfoort, Vliegbasis Soesterberg (Tweede Wereldoorlog)."

Archeologische verwachting op gemeentelijk niveau

De archeologische verwachting voor het plangebied in het beleid van de gemeente Utrechtse Heuvelrug is middelhoog voor alle perioden.¹³ Deze verwachting is gebaseerd op de geomorfologische en bodemkundige kenmerken, zoals beschreven in het vorige hoofdstuk (specifiek de aanwezigheid van (gordel)dekzand, al dan niet met een oud bouwlanddek). Op 28-10-2020 is per mail aan de Oudheidkamer Doorn gevraagd of zij wellicht over aanvullende informatie beschikken over het plangebied. Op moment van schrijven is hier nog geen antwoord op gekomen.

Archeologische monumenten

Binnen het onderzoeksgebied staan twee archeologische monumenten geregistreerd in ARCHIS 3 (tabel 5 en Bijlage 4, figuur 11).

AMK nr.	Status	Periode	Toponiem en omschrijving
4758	Terrein van hoge archeologische waarde	IJZ	Molenweg/Pittensteeg: terrein met sporen van bewoning.
4759	Terrein van hoge archeologische waarde	IJZ	Kasteel Moersbergen: Terrein met het kasteel Moersbergen. Het oudste deel van het kasteel, een rechthoekige zaalbouw op de zuidwesthoek, dateert waarschijnlijk uit het eind uit de veertiende of het begin van de vijftiende eeuw. In het eerste kwart van die eeuw werd aan de zuidoostkant een eenlaagse vleugel met ene kap toegevoegd. Aan het eind van die eeuw verrees een noordelijke vleugel. Wegens verbouwingen in later tijd is van deze laatste vleugel niets zichtbaars meer over. Uitbreidingen volgden in de zestiende eeuw (traptoren en vijfzijdige uitbouw aan oostzijde en duiventoren aan de noordkant) en in de zeventiende eeuw (verhoging van de zuidoostvleugel en de bouw van een toren met klokvormige spits tegen de zuidvleugel, wijziging van de toegang met trappenhuis aan de westkant van het gebouw). Bij twee verbouwingen in de negentiende eeuw kreeg het huis door het aanbrengen van spitsboogvensters en pleisterwerk een Neogotisch uiterlijk. Een aantal kamers werd opnieuw gedecoreerd. De gevolgen voor de plattegrond waren gering. Het torentje aan de zuidkant werd gesloopt. Bij een reconstructie in 1927 van de hand van de architect Berden, werd al het pleisterwerk weer afgenomen en werden de vensters door kruiskozijnen vervangen. Bij het trappenhuis werd een muur weggebroken waardoor een grote hal ontstond.

Tabel 5: Archeologische monumententerreinen in het onderzoeksgebied.

De twee AMK-terreinen in het onderzoeksgebied liggen op circa 500-200 m ten zuiden van het plangebied, nabij elkaar. Eén van de terreinen is een ijzertijdnederzetting, het andere is de locatie van kasteel Moersbergen – althans, volgens de beschrijving in ARCHIS. Aangezien kasteel Moersbergen 1)

¹³ Botman e.a., 2010.

nog steeds bestaat en circa 270 m ten zuiden van AMK-terrein 4759 ligt, alsook aangezien 2) er in de complextype en datering van het betreffende AMK-terrein sprake lijkt te zijn van een ijzertijd nederzetting, is de kans groot dat het hier om een vergelijkbare site gaat als AMK-terrein 4758. Desalniettemin geeft de toelichting wel een goed beeld van de geschiedenis van het daadwerkelijke kasteel Moersbergen.

Archeologische vondstmeldingen

Binnen het onderzoeksgebied staan dertien archeologische vondstmeldingen (vondsten gedaan buiten formele onderzoeksmeldingen) geregistreerd in ARCHIS 3 (tabel 6 en Bijlage 4, figuur 11).

ZaakID	Periode	Toponiem en omschrijving
2720769100	IJZ	Pittesteeg: 64 fragmenten handgevormd aardewerk, waaronder drie randfragmenten
2720777100	LME	Pittesteeg: 6 fragmenten gedraaid aardewerk, waaronder protosteengoed, Pingsdorf, kogelpot en grijsbakkend
2720785100	IJZ	Moersbergen: 70 fragmenten handgevormd aardewerk, waaronder vier randfragmenten
2720793100	LME	Moersbergen: 4 fragmenten gedraaid aardewerk, waaronder steengoed, Pingsdorf en Paffrath
2720800100	IJZ, LMEB	Moersbergen: 10 fragmenten handgevormd en gedraaid aardewerk, waaronder steengoed en grijsbakkend, alsook 2 fragmenten steen (brok en slijpsteen)
2844456100	BRONSL, ROMM, LME	Nieuw Sterkenburg/Beukenrode: verzameling vondsten van Beelaerts van Blokland. O.a. een munt, terra sigillata, een spijker, crematieresten, een netverzwaarder, een spinklos en meerdere fragmenten handgevormd aardewerk
2845282100	NEO-NTC	Beukenrode: meerdere ongedetermineerde fragmenten aardewerk
2948809100	NTA-NTB	Pittesteeg/Molenweg: 11 koperen duiten, 2 zilveren stuivers ('Stuiver Hollandia 16..' en 'Bezemstuiver Trasisylania 1628') en 1 zilveren schelling ('Kampenschelling 1672/93')
2954608100	NEO-IJZ	Mesdaglaan: grafheuvel
3035931100	IJZL-ROM	Woestduinlaan: voormalig AMK-terrein. Terrein met sporen van bewoning uit de periode Late IJzertijd-Romeinse Tijd, inmiddels mogelijk verstoord
3057389100	NEO-BRONS	Mesdaglaan/Frans Halslaan: grafheuvel

ZaakID	Periode	Toponiem en omschrijving
3082166100	NEO-NTC, LMEA	Doorn: 4 fragmenten gedraaid aardewerk, waaronder Paffrath en Andenne
3110118100	BRONSL	Geen toponiem: administratief geplaatst o.b.v. vondst pakje vondsten in museum, met o.a. houtskool, 10 fragmenten handgevormd aardewerk en crematieresten. Mogelijk behorende tot een urnenveld, locatie onbekend

Tabel 6: Vondstmeldingen in het onderzoeksgebied.

Het gros van de gedane vondsten in het onderzoeksgebied zijn het resultaat van veldverkenningen, voornamelijk in 1977. Hieruit blijkt in elk geval de sinds de prehistorie lopende bewoning van het gebied, met meerdere grafheuvels, een mogelijk urnenveld uit de Late Bronstijd en meerdere ijzertijd nederzettingen. Ook vondsten uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd zijn vertegenwoordigd. De vondstmeldingen met zaakID 2844456100 en 3110118100 hebben beiden betrekking op vondsten die in een rapport van een mej. Hamburger vermeld staan.

Archeologische onderzoeksmeldingen

Binnen het onderzoeksgebied staan in ARCHIS 3 zevenentwintig onderzoeksmeldingen geregistreerd (tabel 7 en Bijlage 4, figuur 11).

ZaakID	Verwerving	Toponiem en advies
2043340100	Veldkartering	Geen toponiem: dit onderzoek betreft het Kromme Rijnproject van de ROB, uitgevoerd eind jaren 1960 tot en met medio jaren 1980.
2053336100	Booronderzoek	Driebergsestraatweg/Berkenweg: ijzertijdaardewerk en houtskool aangetroffen, advies tot aanleg van proefsleuven
2066637100	Booronderzoek	Paulus Potterlaan: herwaardering grafheuvel (AMK-terrein), aardewerk aangetroffen uit NEOL-IJZ
2074048100	Booronderzoek	Oude Rijsstraatweg 4: verstoorde bodem, geen vervolgonderzoek
2077134100	Booronderzoek	Oude Rijsstraatweg 43: geen vervolgonderzoek
2088491100	Booronderzoek	Groengebied P. Potterlaan - F. Halslaan: geen rapport beschikbaar
2106586100	Booronderzoek	Beukenlaan: mogelijke ijzertijdscherven aangetroffen, maar buiten geplande bodemverstoringen, dus geen vervolgonderzoek

ZaakID	Verwerving	Toponiem en advies
2158864100	Booronderzoek	VBH kazerne: geen archeologische indicatoren, wel archeologische begeleiding als vervolg (geadviseerd door toenmalige RACM)
2158929100	Booronderzoek	Berkenweg 2: verstoorde bodem, geen vervolgonderzoek
2175688100	Booronderzoek	Oude Rijksstraatweg: verstoorde bodem, geen vervolgonderzoek
2201241100	Booronderzoek	Dribergsestraat 11: deels intacte bodem met cultuurlaag onder esdek, proefsleuvenonderzoek geadviseerd zelfde als zaakID 2216998100?)
2201525100	Booronderzoek	Beukenrodelaan: een ijzertijdscherf aangetroffen, proefsleuvenonderzoek geadviseerd
2208298100	Booronderzoek	VBH kazerne: lokale beleidsadvieskaart, boor- en/of proefsleuvenonderzoek geadviseerd bij concrete ontwikkelingen
2216998100	Booronderzoek	Dribergsestraat 11: deels intacte bodem met cultuurlaag onder esdek, proefsleuvenonderzoek geadviseerd (zelfde als zaakID 2201241100?)
2225542100	Booronderzoek	Oude Arnhemse Bovenweg 3: in twee van de drie deelgebieden intacte bodem met plaggendek, proefsleuvenonderzoek geadviseerd
2240438100	Booronderzoek	Zorghotel MRC Aardenburg: middeleeuwse scherf in opgebracht/verstoord pakket, geen vervolgonderzoek (verkennde fase)
2244845100	Booronderzoek	Zorghotel MRC Aardenburg: middeleeuwse scherf in opgebracht/verstoord pakket, geen vervolgonderzoek (karterende fase)
2296304100	Proefsleuvenonderzoek	Dribergsestraatweg 11: NT greppels, kuil zonder datering en drie fragmenten aardewerk LME-NT, geen vervolgonderzoek
2308673100	Archeologische begeleiding	Faunapassage N225: verstoorde bodem, hergebruikte bakstenen uit 18e/19e eeuw behoren mogelijk tot voorloper Dribergsestraatweg
2372306100	Booronderzoek	Beukenrodelaan 2: geen rapport beschikbaar
2426982100	Booronderzoek	Molenweg 11: deels intacte bodem, advies tot proefsleuvenonderzoek of archeologische begeleiding

ZaakID	Verwerving	Toponiem en advies
2432002100	Booronderzoek	Berkenweg 2: verstoorde bodem, geen vervolgonderzoek
2475014100	Booronderzoek	Driebergsestraat 6c: verstoorde bodem, geen vervolgonderzoek
3299125100	Bureauonderzoek	Gooyerwetering: archeologische begeleiding in 13 van 20 deelgebieden
3996009100	Booronderzoek	Jan Steenlaan 15: verstoorde bodem, geen vervolgonderzoek
4576796100	Booronderzoek	Molenweg 9: verstoorde bodem, geen vervolgonderzoek
4581063100	Bureauonderzoek	Huis Doorn: verkennend booronderzoek of proefsleuvenonderzoek, afhankelijk van wel/geen bebouwing in vroeger tijden

Tabel 7: Onderzoeksmeldingen in het onderzoeksgebied.

Het overgrote deel van de in het onderzoeksgebied uitgevoerde archeologische onderzoeken betreft (bureau- en/of) booronderzoeken. In het gros van de gevallen leidde dit niet tot vervolgstappen, vanwege overwegend of geheel verstoorde bodems. In enkele van de onderzoeken werden sporen en vondsten aangetroffen, maar veelal resulteerde dit niet in meer dan een paar kuilen of greppels en wat fragmenten handgevormd of gedraaid aardewerk. Desalniettemin ging het in veel van deze gevallen om terreinen ter plaatse van of dichtbij bestaande bebouwing of infrastructuur.

Het meest relevante onderzoek dat reeds is uitgevoerd, is het bureau- en booronderzoek van BAAC uit 2007. Hoewel onderhavig plangebied volgens de contour van de onderzoeksmelding in ARCHIS binnen het onderzoek uit 2007 zou moeten vallen, blijkt uit de rapportage dat dit niet het geval is.

- In alle boringen was een intact humeus en zandig ophoogdek/esdek aanwezig met een dikte van 60-110 cm. Gemiddeld bedroeg de dikte van dit dek circa 70 cm. Daaronder bevond zich dekzand dat zacht aanvoelde, goed was gesorteerd, goed was afgerond en een mediane korrelgrootte had van 105-150 µm;
- Het humeuze plaggende (Aa-horizont) was direct gelegen op het niet door bodemvorming veranderde zand van de C-horizont. Een begraven bodem tussen het esdek en de C-horizont ontbrak. Deze is waarschijnlijk door verploeging in de Aa-horizont opgenomen. Ook was er geen oude akkerlaag onder het esdek aanwezig. In de boringen 3, 4 en 5 was het onderste deel van de Aa-horizont en de C-horizont verploegd. Waarschijnlijk is deze verploeging van recente datum gezien de aanwezigheid van glas en aardewerk uit de 20^e eeuw in de Aa-horizont tot aan de C-horizont;
- Het aardewerk, aangetroffen op een diepte van 100 cm beneden maaiveld in boring 5, bestond uit een fragment van een steengoed waterkruik, die in de 19^e tot en met de 20^e eeuw werd

gedateerd. In de boringen zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen die wijzen op de aanwezigheid van een vindplaats. Vervolgonderzoek werd dan ook niet geadviseerd.¹⁴

Conclusie archeologische informatie

In de directe omgeving van het plangebied is betrekkelijk veel archeologisch onderzoek uitgevoerd, maar veel daarvan zagen geen vervolgstap. Echter, het betrof hier in het merendeel van de gevallen onderzoek in of nabij bestaande bebouwing of infrastructuur. Uit de bekende AMK-terreinen en archeologische vondstmeldingen blijkt juist duidelijk een rijk bodemarchief, dat teruggaat tot de late prehistorie.

¹⁴ Schorn, 2007.

Cultuurhistorische informatie

Inleiding cultuurhistorische informatie

De cultuurhistorische ontwikkeling in de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd kan van grote invloed zijn op het specificeren van de archeologische verwachting in het plangebied. Niet alleen gaat het om dynamische archeologische perioden, maar bebouwing en landschapsingrepen zoals ontginningen en ruilverkavelingen kunnen voor (soms grootschalige) bodemverstoringen hebben gezorgd. Hierdoor kan de verwachting op archeologische waarden uit eerdere perioden dan de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd mogelijk lager worden. Echter, er werd vanaf de Middeleeuwen ook veelvuldig gebouwd en vele cultuurhistorische relictten zijn met bewoning en activiteit in de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd in verband te brengen, waardoor de archeologische verwachting voor deze specifieke periode hoger kan worden.

Beknopte lokale en regionale geschiedenis

De Utrechtse Heuvelrug is qua historie een zeer rijk gebied. Het stuwwallenlandschap heeft al sinds de prehistorie een grote aantrekkingskracht op mensen, wat zich vooral heeft geuit in tal van nederzettingen en grafheuvels. Maar onder de dichte bebossing van heden ten dage schuilt ook een ontworpen landschap van lanenstelsels en grote buitenplaatsen uit de 17^e en 18^e eeuw en tal van structuren en complexen uit de 19^e en vroege 20^e eeuw – van villa's tot militaire kampementen.

In de loop van de Middeleeuwen veranderde het landschap van loofbossen in dit gebied sterk, door houtkap, afplagging en schapenbeweiding. Aan het begin van de 18^e eeuw was de Heuvelrug nagenoeg ontbost en getransformeerd tot glooiende heidevelden – alhoewel zeker niet volledig ontdaan van alle bos, want hakhout was al sinds de Vroege Middeleeuwen een belangrijk onderdeel van het agrarische landschap. De oorspronkelijke bewoning, die zich tot dan toe had geconcentreerd op de zuidflank (en in mindere mate op de noordoostflank) van de stuwwal, zag zich echter door erosie en verdroging gedwongen om naar de lagere overgangszones te trekken, alwaar zich de eerste bewoningskernen vormden die we vandaag ook nog kennen. Vanaf de 8^e eeuw ontstond zo een systeem van concentraties aan bebouwing, bouwlanden en gezamenlijke gronden. Zoals eerder in dit bureauonderzoek al gesteld zorgde het concept van plaggenbemesting hierbij niet alleen voor grotere vruchtbaarheid en een hoger wordend maaiveld, maar ook voor een onbedoelde buffer van de sporen uit het diepere verleden.

Buitenplaatsen en kastelen vormen ook nu nog een belangrijk deel van de aanblik van de Utrechtse Heuvelrug. In Doorn waren het de voormalige ridderhofsteden Moersbergen, Huis Doorn en Schoonoord die in de loop van de 18^e eeuw met bosaanplant aan de slag gingen, waardoor langzaam maar zeker het bos weer de Heuvelrug op kroop. Moersbergen ligt niet ver ten zuiden van het plangebied en we zullen bij het beschouwen het historisch kaartmateriaal zien dat er een link is tussen de eigenaren van het kasteel en het plangebied zelf.

De bouwmanie van grootgrondbezitters kreeg in het gebied een enorme nieuwe impuls toen Willem I in de periode 1822-1840 een uitverkoop hield van staatsdomein, ter bekostiging van nieuwe infrastructuur. Het kapitaal dat in Amsterdam al sinds de Franse tijd vast had gelegen vond nu een uitlaatklep in beleggingen op de Heuvelrug en de injectie van de staat zelf zorgde in 1818 voor fatsoenlijke bestrating tussen Utrecht en Rhenen, zodat het gebied aanzienlijk beter bereikbaar werd. Forse nieuwe buitenplaatsen als Beukenrode en Aardenburg ontstonden buiten het dorp, terwijl

daarbinnen kleinere buitens bij wijze van geldbelegging werden aangelegd. De Stichtse Lustwarande was een feit. De gloriëtijd ervan zou tot aan de crisis van 1929 duren, met verkaveling van de één na de andere buitenplaats tot villa- of middenstandswijk.

Niet alleen ontspanning vond in het verleden een weg naar de Utrechtse Heuvelrug, ook het militaire leven. Zowel tijdens de Tweede Wereldoorlog als de Koude Oorlog gebeurde er van alles in het gebied. Die sporen zijn op de militaire atlas van de gemeente inzichtelijk gemaakt. Hoewel er in de omgeving van het plangebied wel sporen uit de Tweede Wereldoorlog te zien zijn, is dit niet in of direct aangrenzend het terrein het geval. Wel was tijdens deze periode op een kleine halve kilometer ten noorden van het plangebied sprake van een Duitse kazerne – inclusief zwembad – waar vervolgens de Van Braam Houckgeestkazerne voor de Nederlandse mariniers uit is ontstaan.

Terugkomend op het begin van de 20^e eeuw zien we een toenemende aandacht op de Utrechtse Heuvelrug voor de huisvesting van de arbeidersklasse, ook al voorafgaand aan de beurskrach. Een mooi voorbeeld daarvan is het buurtschap Palmstad, waar het plangebied direct ten noorden van ligt. In 1919 ontstond hier 'het rondje' van twintig rietgedekte arbeidershuizen, met heggetjes van buxus – ook wel 'palm' genoemd. Met een eigen vereniging, winkel, café en zelfs een heuse band had Palmstad een bijzondere reputatie, zeker ook in de ogen van Doorn. Het buurtschap bestaat nog steeds en in wezen vormt de ontwikkeling binnen het plangebied een nieuwe pagina in dat verhaal.¹⁵

Historisch kaartmateriaal

De ontwikkeling van een plan- en onderzoeksgebied is te volgen op historisch kaartmateriaal, zoals kadastrale minuutplannen en topografische (militaire) kaarten, maar soms ook oudere bronnen, zeker daar waar het om historische stadskernen gaat.

Uit het begin van de 19^e eeuw (1811-1832) hebben we de kadastrale minuutplannen en hun bijbehorende Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel (OAT), die een gedetailleerd beeld van bebouwing en eigendomssituatie van percelen geeft. Het plangebied ligt op minuutplan Doorn, Utrecht, sectie A, blad 04 (MIN06019A04). In Bijlage 5 (figuur 12) is een uitsnede van deze kaart opgenomen. Het eerste wat opvalt is de geknikte lijn ten zuiden van het plangebied – de loop van de Oude Rijksweg, die ook nu nog bestaat, ook al heeft de Dribergsestraatweg de rol van hoofdverkeersader overgenomen. Het perceel in kwestie waar het plangebied binnen lag, met nummer 165, was in gebruik als bouwland. Bij het bekijken van de OAT blijkt het terrein één van de vele eigendommen te zijn geweest destijds van Johan Daniël Cornelis Carel Willem baron d'Ablaing van Giessenburg (Utrecht 1779 – Doorn 1895), die tot aan de Belgische Opstand van 1830 op zijn landgoed te Moersbergen woonde. D'Ablaing was in zijn kleurrijke leven naast politicus – statenlid van Utrecht, Tweede Kamer en Eerste Kamer – dan ook militair actief.

In de decennia die volgen is de ontwikkeling van de omgeving van het plangebied te omschrijven als rustig, althans tot in de latere 20^e eeuw. In Bijlage 5 is dit weergegeven op een aantal kaartbeelden uit 1850, 1900, 1950 en 1997¹⁶ (figuur 13-16). De ruimere omgeving bleef nog tot aan het begin van de 20^e eeuw flink (opnieuw) bebost, maar rond het midden van de vorige eeuw vond weer wat ontbossing plaats in de vaart der volkeren, bijvoorbeeld ten bate van de bouw van de marinierskazerne. De Oude

¹⁵ Blijdenstijn, 2015; Van Willigen, 2018; palmstad.nl.

¹⁶ In het jaar 2000 bleek het plangebied geheel te worden afgedekt door de aanduiding N225 op de kaart, vandaar dat het ene beeld van drie jaar eerder is geworden.

Rijksstraatweg levert op elk kaartbeeld iets meer aan belang in, totdat het buurtschap Palmstad aan het einde van de 20^e eeuw niet meer aan de doorgaande weg ligt. Het driehoekige terrein tussen de oude en nieuwe hoofdweg wordt vervolgens ontsloten door de Florahof en ook bebouwd – op het plangebied na.

Conclusie cultuurhistorische informatie

Uit de lokale/regionale geschiedenis en het geraadpleegde historische kaartmateriaal blijkt dat het landschap rond het plangebied een rijke historie heeft. Het terrein is zelf altijd onbebouwd gebleven en kent een geschiedenis van bouwland in de vroege 19^e eeuw tot een gedeeltelijke parkeerplaats in de recente tijd.

Verwachtingsmodel, conclusie en advies

Verwachtingsmodel

Uit het bureauonderzoek blijkt dat in het plangebied een middelhoge verwachting geldt voor het aantreffen van archeologische resten uit de periode Laat-Paleolithicum – Nieuwe Tijd. Deze verwachting is gebaseerd op de bewonings- en gebruiksmogelijkheden die het landschap bood binnen diens (ontwikkelings)geschiedenis. Het landschap was al sinds de Steentijd aantrekkelijk voor bewoning en gebruik, waarbij de aanwezigheid van een plaggende uit de Middeleeuwen voor bescherming kan hebben gezorgd van het prehistorisch niveau. Desalniettemin is uit archeologisch booronderzoek direct ten zuiden van het plangebied gebleken dat de bodem daar ten dele niet meer intact was, zodat een middelhoge in plaats van een hoge verwachting voor het plangebied realistisch wordt geacht.

Stratigrafische positie en prospectiekenmerken

Archeologische resten worden primair verwacht onder de huidige bouwvoor en het (resterende) plaggende, vanaf circa 60-70 cm –Mv, in de top van het dekzand.

Archeologische indicatoren en complextypen

In het plangebied worden resten van bewoning, begraving en landgebruik verwacht. Nederzettingen uit het Paleolithicum en Mesolithicum manifesteren zich voornamelijk als vondstconcentraties en –strooiingen van vuursteen. Vanaf het Neolithicum kunnen daarbij ook grondsporen en concentraties aardewerk worden aangetroffen. Nederzettingen uit de Bronstijd – Romeinse Tijd kenmerken zich veelal door sporen en concentraties aardewerk, alhoewel ook nog in de Vroege Bronstijd en Midden-Bronstijd A (2.000-1.500 voor Chr.) vuursteen werd gebruikt. Sporen van bewoning uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd wordt niet verwacht. Sporen van permanent landgebruik vanaf het Neolithicum kunnen in de vorm van bijvoorbeeld (erf)greppels worden aangetroffen. Uit alle perioden kunnen daarnaast losse vondsten of sporen worden aangetroffen, die verband houden met tijdelijk landgebruik of eenmalige activiteiten. Sporen van begraving worden niet verwacht.

Beperkingen

Sporen van kortstondige bewoning kenmerken zich door (kleinschalige) grondsporen in plaats van door de aanwezigheid van vondstmateriaal. Derhalve kan over de aanwezigheid van laatstgenoemde complexen enkel een verwachting worden uitgesproken op basis van de opbouw en de mate van intactheid van de bodem. Door middel van een verkennend booronderzoek kunnen deze twee aspecten in het plangebied worden vastgesteld.

Confrontatie verwachtingsmodel met geplande bodemingrepen en bekende verstoringen

Met mogelijke bodemingrepen tot circa 80 cm -Mv en een mogelijk archeologisch relevant niveau vanaf circa 60-70 cm -Mv kunnen archeologische resten, indien deze aanwezig zijn, bedreigd worden door de herontwikkeling. Op basis van het tot recente gebruik als parkeerplaats is de kans aanwezig dat de bodem van het plangebied ten dele zal zijn verstoord, tot onbekende diepte. Met behulp van een veldtoets kan de bodemopbouw en de aard/mate van verstoring worden vastgesteld.

De samenvatting van het verwachtingsmodel is aldus:

Datering	Laat-Paleolithicum – Nieuwe Tijd (middelhoge verwachting)
Complextype	Nederzetting, landgebruik
Omvang	500-2000 m ² (huisplaatsen)
Diepteligging	Vanaf circa 60-70 cm –Mv
Gaafheid en conservering	Afhankelijk van bodemverstoring, mogelijk goed (onverbrande organische resten zijn zeer waarschijnlijk niet bewaard gebleven, anders dan in diep ingegraven sporen)
Locatie	Geheel plangebied, waar bodem intact is
Uiterlijke kenmerken	Sporenvlak, vondstmateriaal (strooiingen en/of concentraties)
Mogelijke verstoringen	Naar verwachting is de bodem mogelijk deels verstoord door het gebruik als parkeerplaats

Tabel 8: Samenvatting verwachtingsmodel voor het plangebied.

Conclusie en advies

Uit het bureauonderzoek blijkt dat in het plangebied een middelhoge verwachting geldt voor het aantreffen van archeologische resten uit de periode Laat-Paleolithicum – Nieuwe Tijd. Hoewel er altijd een kans bestaat dat relevante archeologische lagen (ten dele) niet meer aanwezig zijn, of (ten dele) niet worden bedreigd door de geplande ontgravingen, is de bodemopbouw op basis van bureauonderzoek alleen niet vast te stellen. Hetzelfde geldt voor de aard en mate van eventuele bodemverstoringen. Op basis van dit bureauonderzoek adviseert Rubicon Erfgoed dan ook om de archeologische verwachting uit dit bureauonderzoek in het veld te toetsen, door de opbouw en aard en mate van intactheid van de bodem vast te stellen. Omdat het hier gaat om een nieuw bestemmingsplan dient de veldtoets in het gehele bestemmingsplangebied uitgevoerd te worden, teneinde uitspraken te kunnen doen ten aanzien van toekomstige archeologische dubbelbestemmingen.

Wij adviseren om de veldtoets eerst middels een verkennend booronderzoek uit te voeren, met een dichtheid van 6 boringen per hectare tot een minimum van 6 boringen (conform de gemeentelijke richtlijn). Dit komt met een plangebiedoppervlakte van circa 1175 m² neer op 6 verkennende boringen, uit te voeren met een 7 cm Edelmanboor en/of een 3 cm steekguts. Het verkennend vooronderzoek heeft tot doel om de opbouw en mate van intactheid van de bodem vast te stellen. De boringen dienen minimaal tot 50 cm in de onverstoorde C-horizont gezet te worden, teneinde de geologische opbouw van de ondergrond vast te stellen. Bij het positioneren van alle boorpunten dient rekening te worden gehouden met de gedeeltelijke verharding in het plangebied in het positioneren van de boorpunten. Mocht het niet mogelijk zijn om boorpunten te verplaatsen, dan dient er ter plaatse voorgeboord te worden.

Zie Bijlage 6 (figuur 17) voor de advieskaart in deze.

Bovenstaande betreft een onafhankelijk tot stand gekomen advies, op basis van bekende informatie en de kwaliteitsnormen van de beroepsgroep archeologie. Naar aanleiding van dit advies zal de bevoegde

overheid (de gemeente Utrechtse Heuvelrug) een eigen besluit nemen. In dat besluit kan en mag de bevoegde overheid beredeneerd afwijken van het advies. Mocht het plangebied in dat besluit worden vrijgegeven door de bevoegde overheid en er worden onverhoopt toch archeologische waarden aangetroffen tijdens de geplande graafwerkzaamheden, dan geldt op basis van de Erfgoedwet de plicht deze zogenaamde toevalsvondsten te melden bij het Rijk (dit dient opgenomen te worden in de vergunningsvoorwaarden). Uit praktische overweging is het aan te bevelen deze melding te doen bij de bevoegde overheid, de gemeente Utrechtse Heuvelrug.

Aan bovenstaand advies kunnen, behoudens opzet of grove nalatigheid onzerzijds, geen rechten worden ontleend, noch eventuele schade die daaruit kan voortvloeien, worden geclaimd.

Bronnen

Documenten

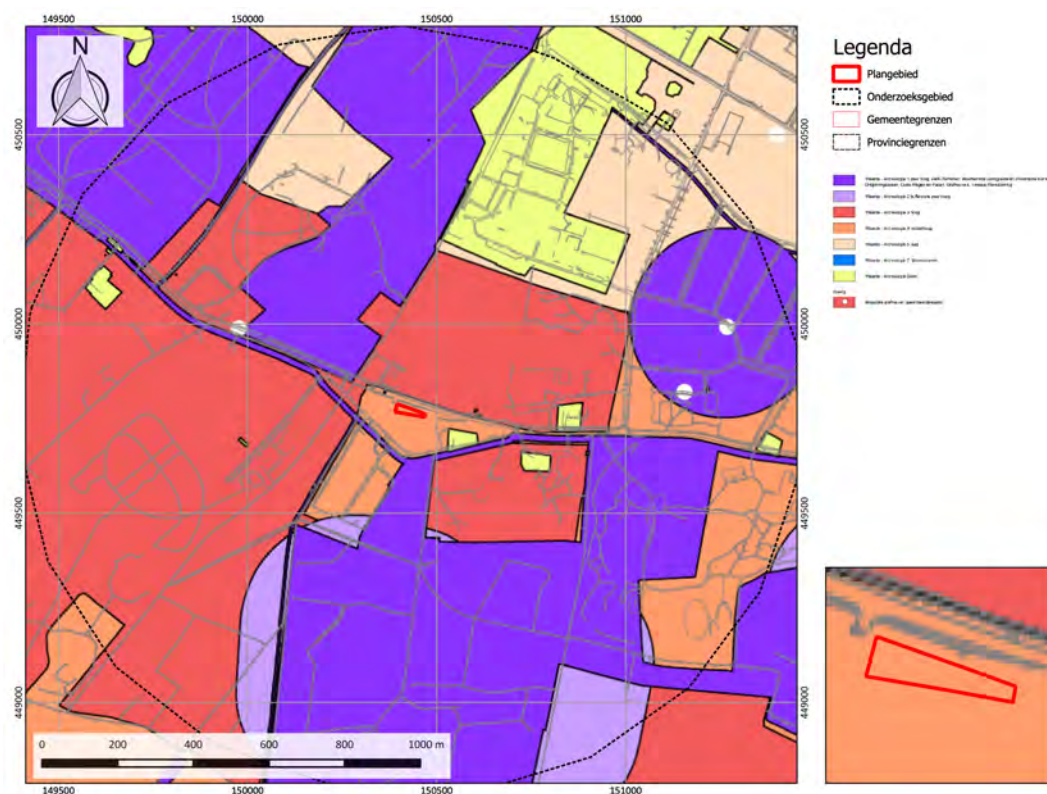
- Bakker, H. de, 1966. *De subgroepen van het systeem voor bodemclassificatie voor Nederland*. In: Boor en Spade.
- Bakker, H. de en J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*. Wageningen.
- Blijdenstijn, R., 2015. *Tastbare Tijd 2.0. Cultuurhistorische Atlas van de Provincie Utrecht*. Amsterdam.
- Botman, A., N. de Jonge & S. van der A, 2010. *De archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Utrechtse Heuvelrug. Rapportage behorende bij de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart*. ADC Heritage Rapport H033. Amersfoort.
- Gemeente Utrechtse Heuvelrug, 2018. *Richtlijn uitvoering archeologisch onderzoek gemeente Utrechtse Heuvelrug*. Interne publicatie gemeente Utrechtse Heuvelrug.
- Mulder, E.F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Houten.
- Schorn, E., 2007. Plangebied Oude Rijksstraatweg te Doorn (gemeente Utrechtse Heuvelrug). Archeologisch Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek (karterende fase). BAAC rapport V07.0408. Deventer.
- Stouthamer, E., K.M. Cohen & W.Z. Hoek, 2015. *De vorming van het land. Geologie en geomorfologie*. Zevende geheel herziene druk. Utrecht.
- Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen & M. Verbruggen, 2012. *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek*. SIKB. Gouda.
- Willigen, M. van, 2018. *Atlas militaire resten gemeente Utrechtse Heuvelrug*. Interne publicatie gemeente Utrechtse Heuvelrug.
- Zijverden, W. van & J. de Moor, 2014. *Het groot profielenboek. Fysische geografie voor archeologen*. Leiden.

Overig

- ahn.arcgisonline.nl
- archieven.nl
- archis.cultureelerfgoed.nl
- bagviewer.kadaster.nl
- beeldbank.cultureelerfgoed.nl
- bodemloket.nl
- dinoloket.nl
- etymologiebank.nl
- maps.bodemdata.nl
- palmstad.nl
- pdok.nl
- ruimtelijkeplannen.nl
- utrecht.maps.arcgis.com
- zoeken.cultureelerfgoed.nl

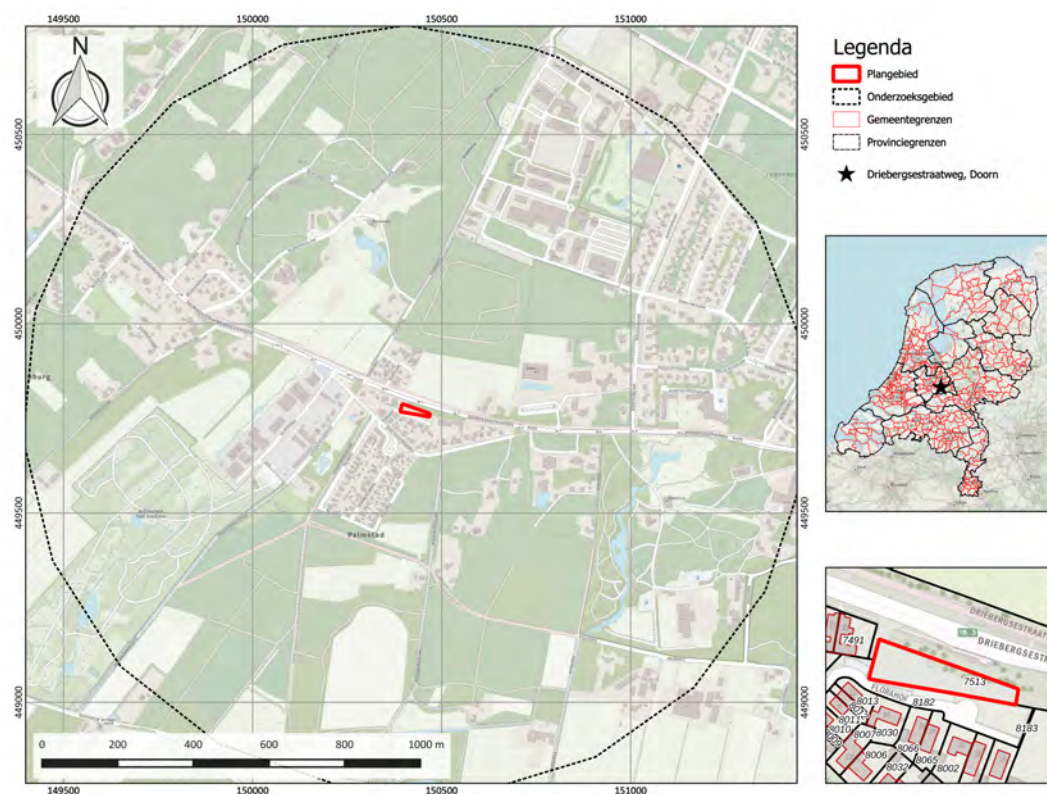
Bijlage 1 – Inleiding

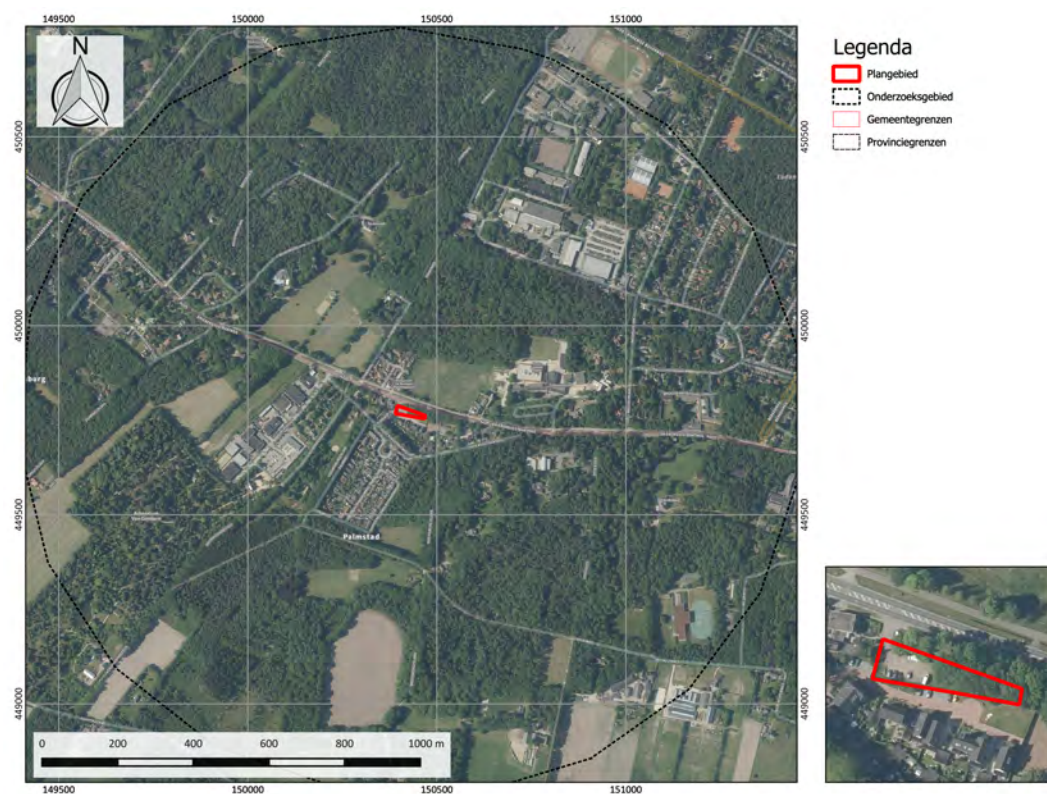
Figuur 1: Archeologische beleidskaart gemeente Utrechtse Heuvelrug.

Bijlage 2 – Locatie en planvorming

Figuur 2: Topografische kaart van het plangebied.

Figuur 3: Luchtfoto (2017) van het plangebied.

foto 1

foto 2

foto 3

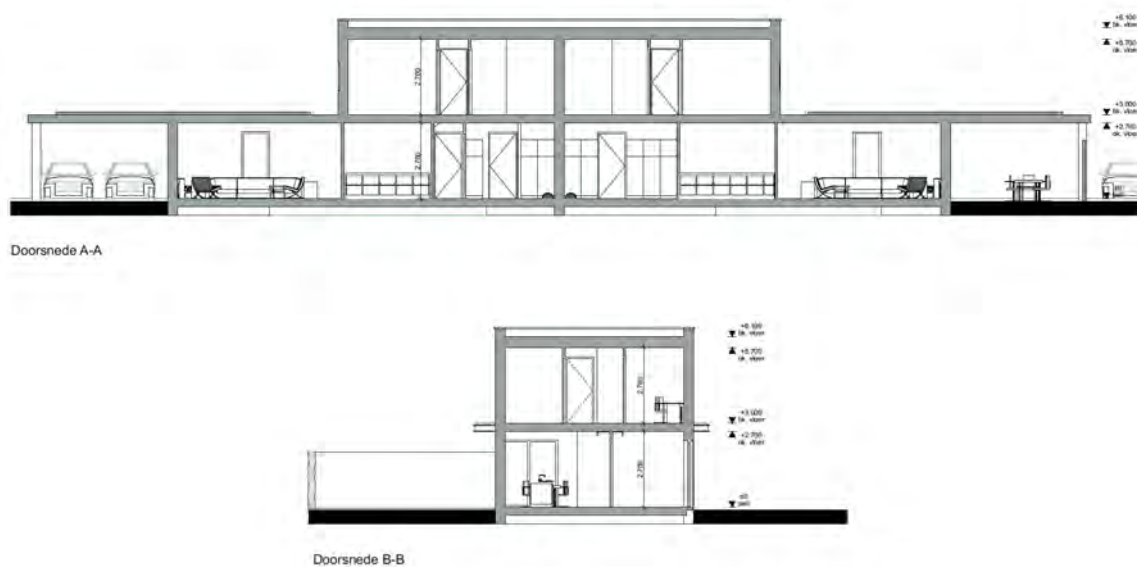
Figuur 4: Foto's huidige situatie van het plangebied (bron: A&R10).

Figuur 5: Toekomstige situatie van het plangebied (bron: A&R10).

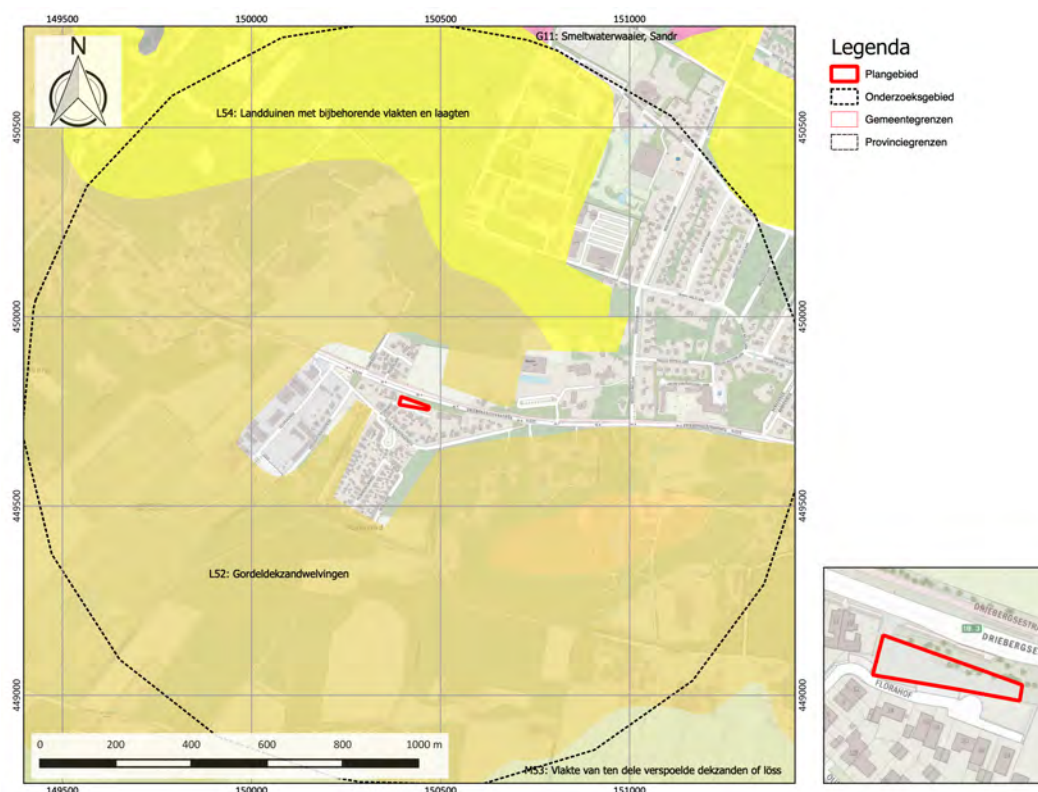
Figuur 6: 3D-render van de toekomstige situatie van het plangebied (bron: A&R10).

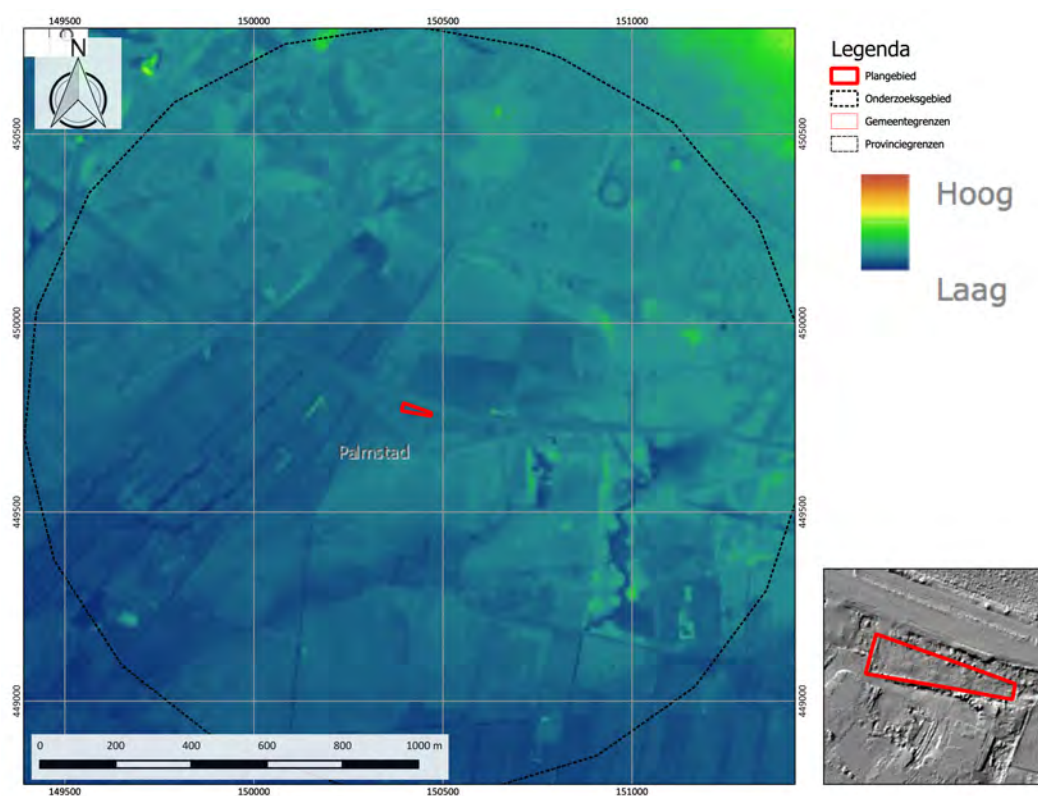
Figuur 7: Doorsnede van de geplande nieuwbouw in het plangebied (bron: A&R10).

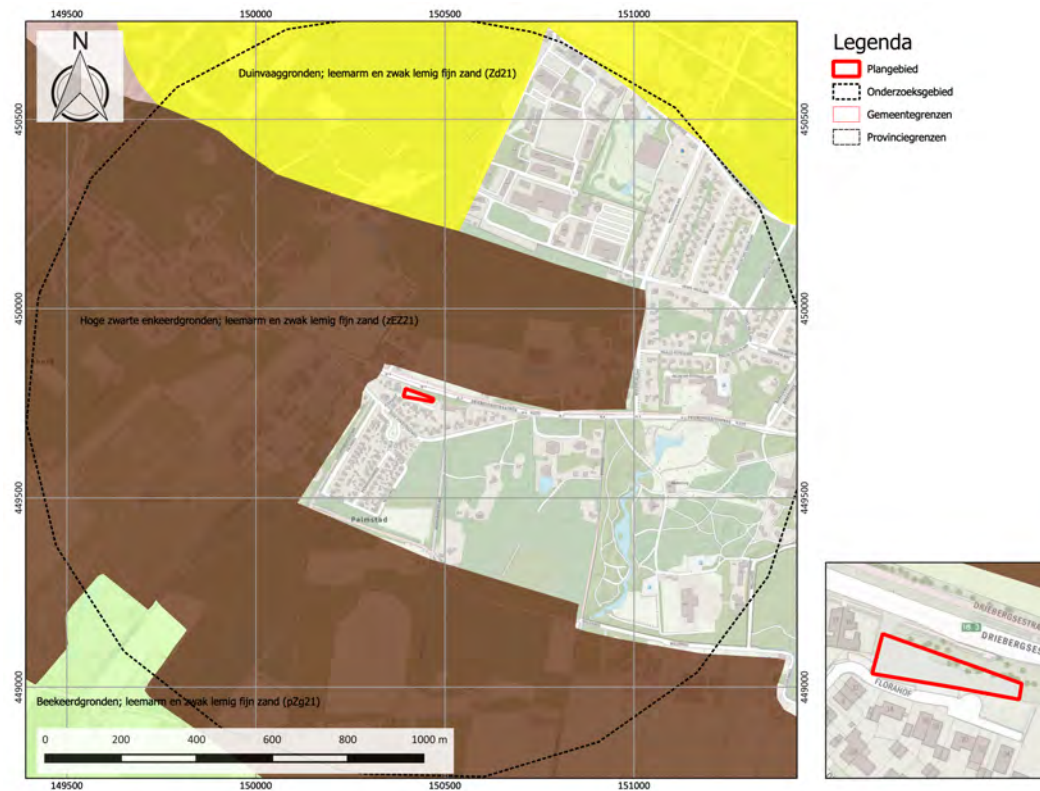
Bijlage 3 – Landschappelijke informatie

Figuur 8: Het plangebied op de geomorfologische kaart.

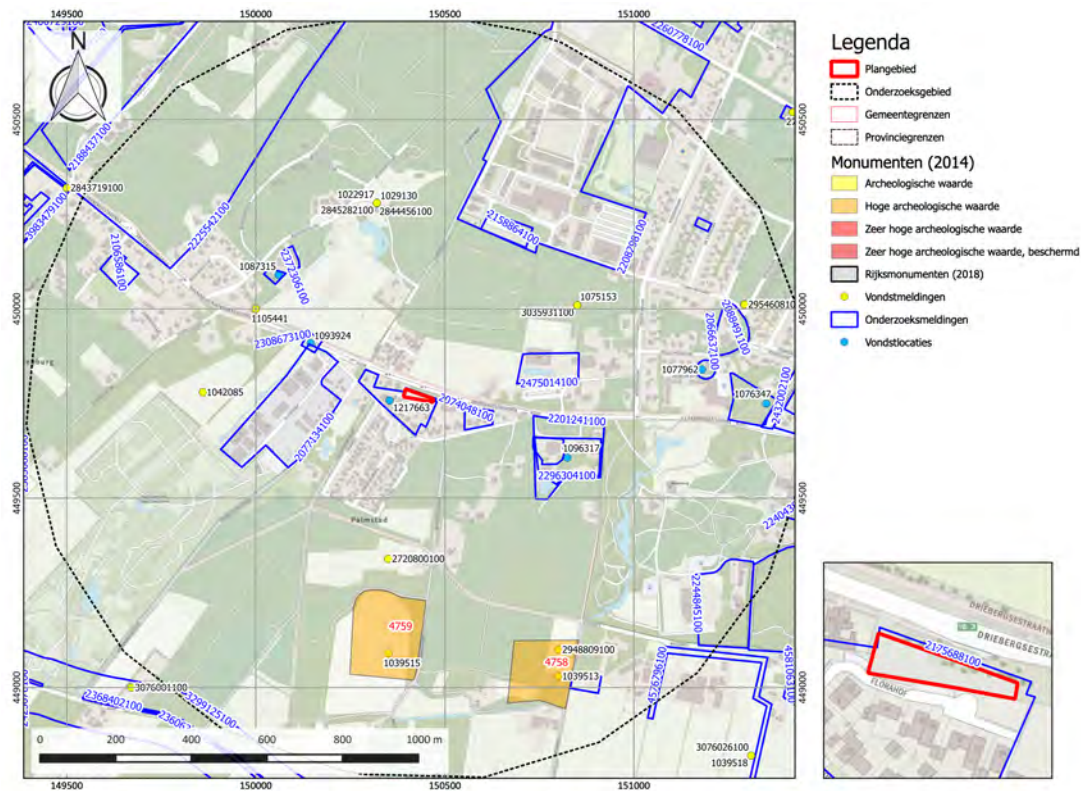
Figuur 9: Het plangebied op het AHN.

Figuur 10: Het plangebied op de bodemkaart.

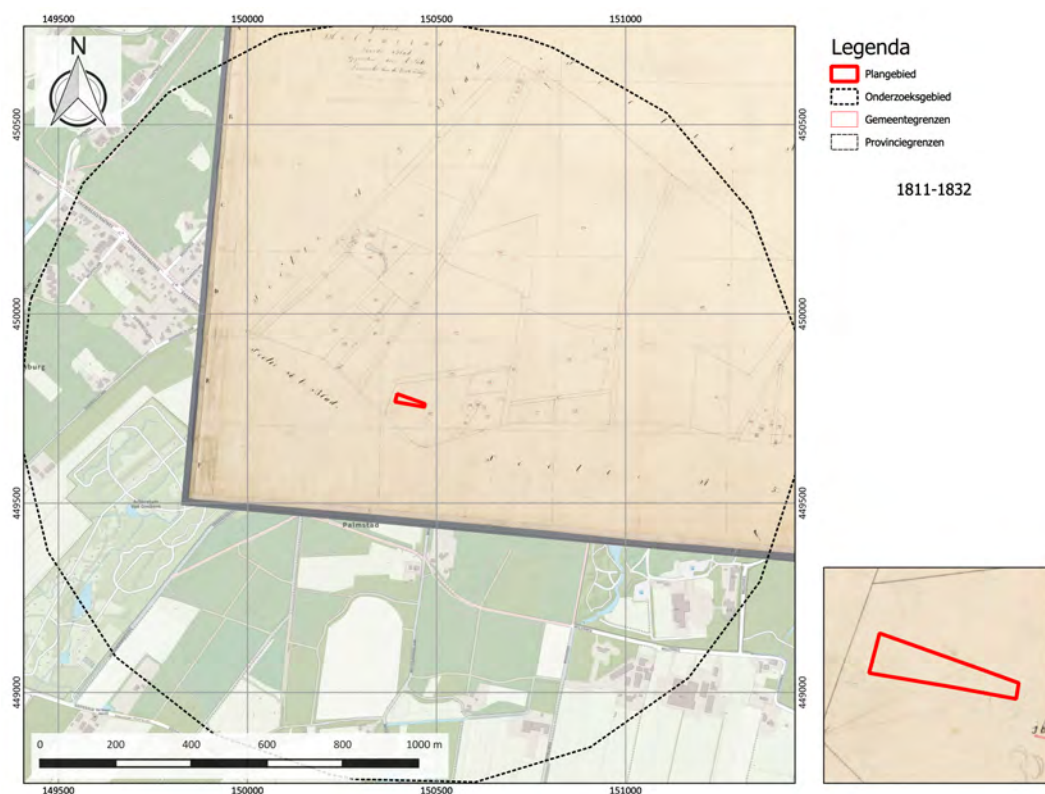
Bijlage 4 – Archeologische informatie

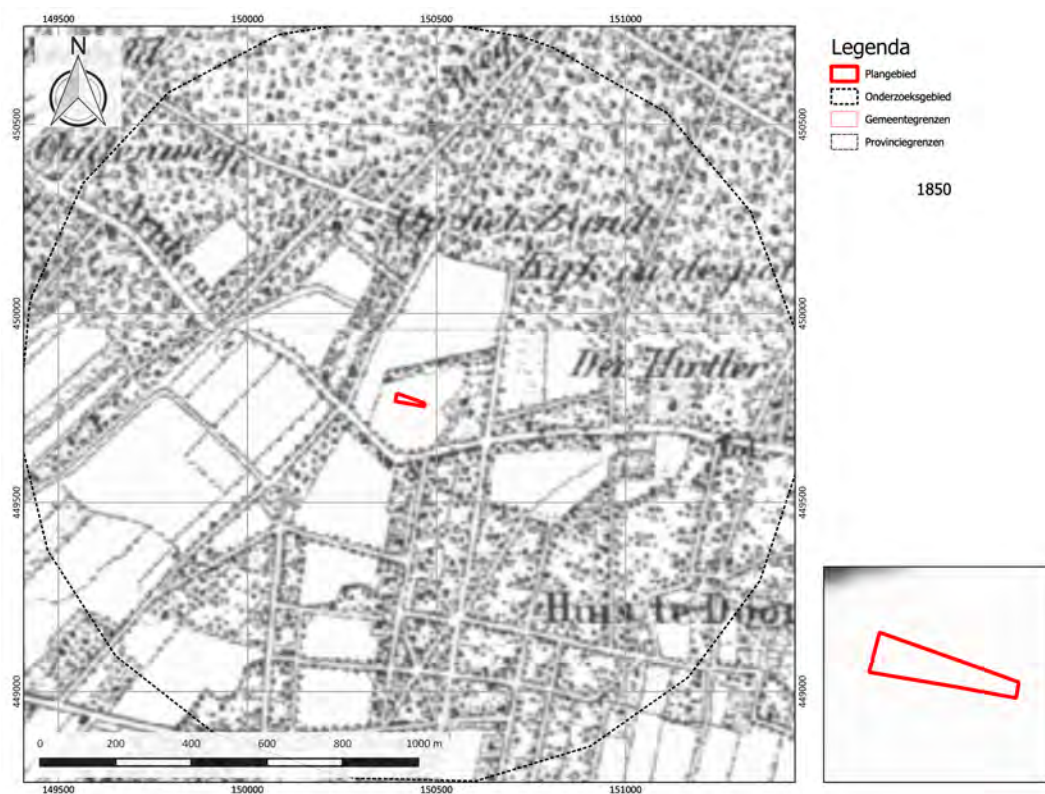
Figuur 11: Het plangebied met ARCHIS-meldingen.

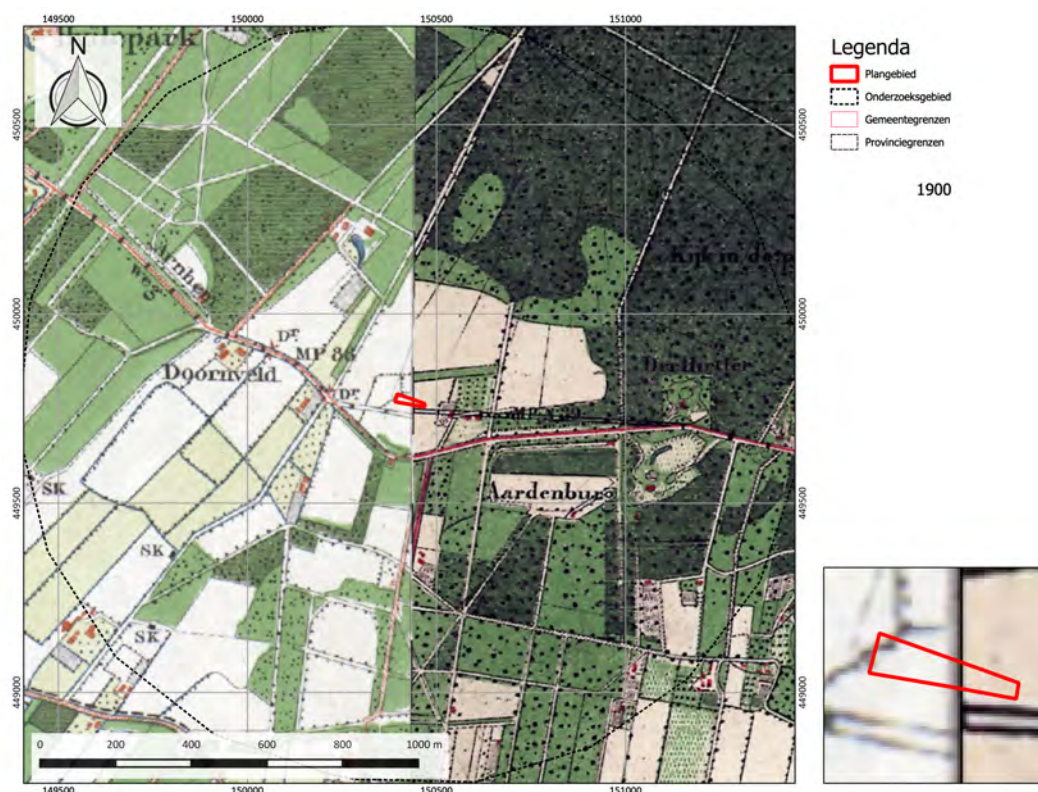
Bijlage 5 – Cultuurhistorische informatie

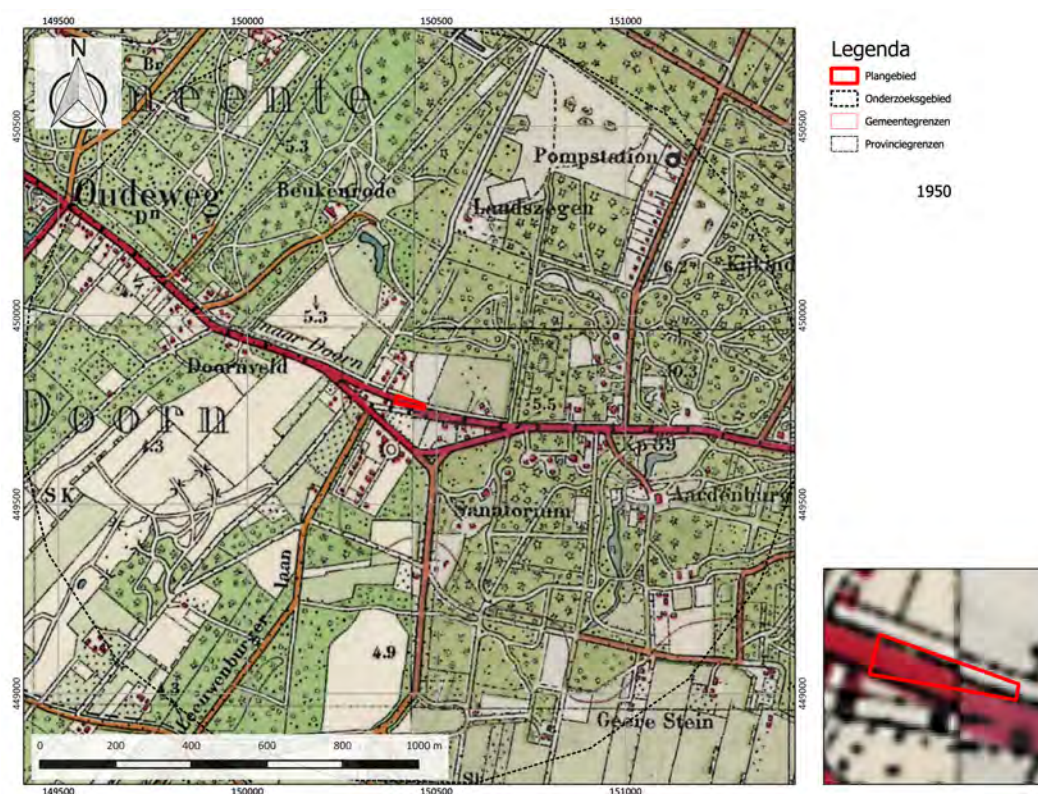
Figuur 12: Het plangebied op het kadastrale minuutplan van 1811-1832.

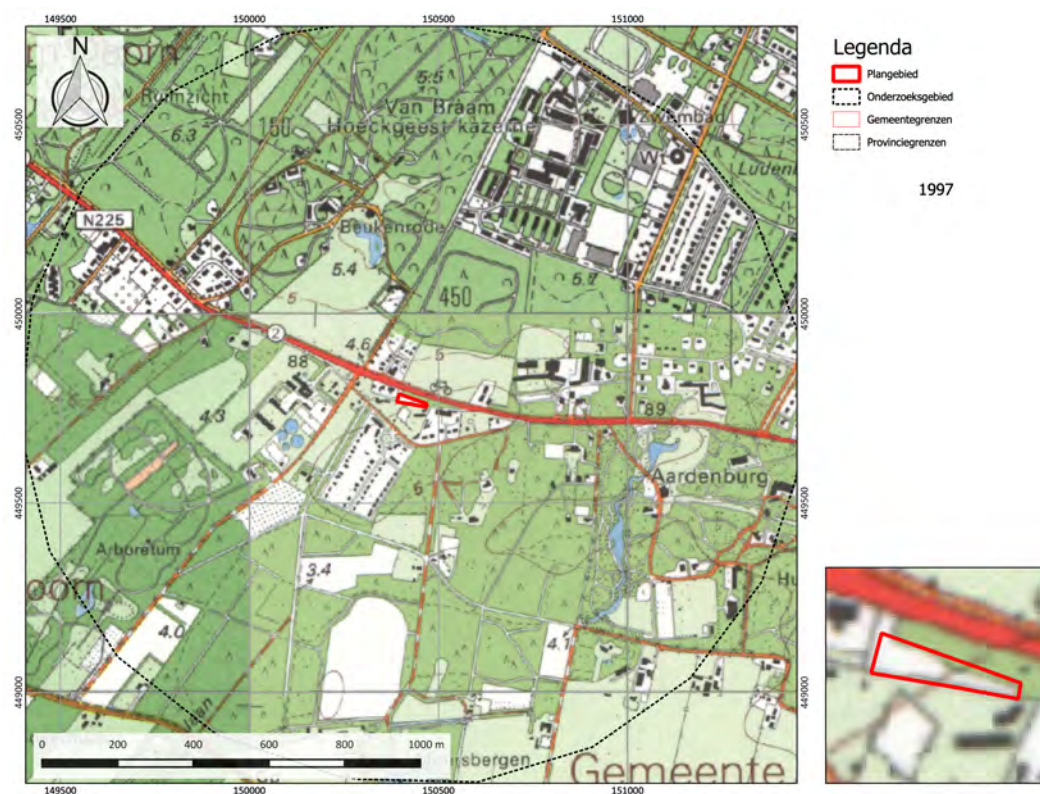
Figuur 13: Het plangebied op de topografische kaart van 1850.

Figuur 14: Het plangebied op de topografische kaart van 1900.

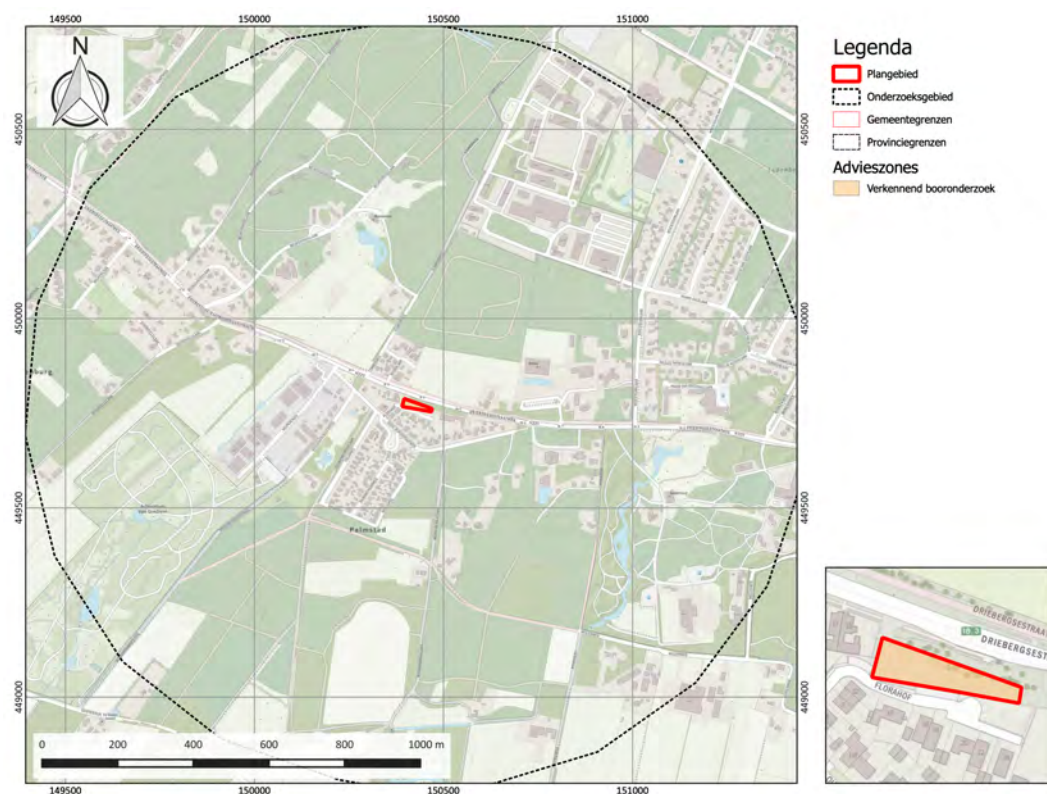
Figuur 15: Het plangebied op de topografische kaart van 1950.

Figuur 16: Het plangebied op de topografische kaart van 1997.

Bijlage 6 – Verwachtingsmodel, conclusie en advies

Figuur 17: Advieszone vervolgonderzoek binnen het plangebied.